

Obsah

ROZHOVOR

Alica Polónyiová / **Desať rokov slovenskej meny / 2**

NA AKTUÁLNU TÉMU

Ing. Dagmar Andrášiková / **Účtovníctvo bánk a niektorých finančných inštitúcií od roku 2003 / 5**

EURÓPSKA ÚNIA

Ing. Zora Komínková, CSc. / **Verejné financie v EÚ: Pravidlá pre fiškálnu politiku v podmienkach menovej únie / 10**

doc. Ing. Milan Šikula, DrSc. / **Vstup Slovenska do Európskej únie – Východiská a šance / 16**

LEGISLATÍVA EURÓPSKEJ ÚNIE

JUDr. Soňa Tóthová / **Výklad pojmov / 20**

PROFILY SVETOVÝCH EKONÓMOV

Ing. Anetta Čaplánová, PhD. / **Knut Wicksell / 21**

GALÉRIA OSOBNOSTÍ

Mgr. Miloš Mazúr / **Vojtech Krajčovič / 25**

KOMERČNÉ BANKOVNÍCTVO

Ing. Viktória Bobáková, CSc. / **Možnosti zvyšovania rentability komerčnej banky / 26**

INFORMÁCIE

Z rokovania Bankovej rady NBS / 30

Prehľad vzdelávacích podujatí odboru Inštitútu bankového vzdelávania NBS na II. štvrtrok 2003 / 31

VYBRANÉ UKAZOVATELE HOSPODÁRSKEHO A MENOVÉHO VÝVOJA SR / 32

BIATEC

Odborný bankový časopis
apríl 2003

Vydavateľ: Národná banka Slovenska

Redakčná rada: Ing. Marián Jusko, CSc. (predseda),
Mgr. Soňa Babincová, PhDr. Eva Barlíková,
prof. Ing. Irena Hlavatá, CSc., Ing. Štefan Králik,
Ing. Jozef Kreutz, doc. Ing. Jozef Makúch, PhD.,
doc. Ing. Anna Pilková, CSc. MBA,
Ing. Monika Siegelová, doc. Dr. Ing. Vladimír Valach

Redakcia: šéfredaktorka: Mgr. Soňa Babincová
☎ 5787 2150, fax: 5787 1127

zástupkyňa šéfredaktorky: Ing. Alica Polónyiová
☎ 5787 2153

výtvarná redaktorka: Anna Chovanová
☎ 5787 2152

Adresa redakcie: Národná banka Slovenska
redakcia BIATEC, Imricha Karvaša 1, 813 25 Bratislava

Objednávky na inzerciu prijíma redakcia: ☎ 5787 2152

e-mail: biatec@nbs.sk

Počet vydaní: 12-krát do roka

Cena výtlačku: 19,10 SK + poštovné

Ročné predplatné: 229 Sk + poštovné

Tlač: i + i print, spol. s r. o.

Mlynské Luhy 27, 821 05 Bratislava

Objednávky na predplatné v SR a do zahraničia,

reklamácie, distribúcia: ☎ 5024 5239

PONS, a. s., Záhradnícka 151, 821 08 Bratislava

Termín odovzdania rukopisov: 7. 4. 2003

Dátum vydania: 22. 4. 2003

Registračné číslo: MK SR 698/92

ISSN 1335 - 0900

Foto na obálke: Pavel Kochan – *Ilustrácia k 10. výročiu slovenskej meny. Prvou slovenskou menou boli federálne bankovky označené kolkom Slovenskej republiky.*

A full English-language version of this paper is available
on the web site of the National Bank of Slovakia:
<http://www.nbs.sk>

Anglická verzia časopisu je publikovaná na internetovej stránke
Národnej banky Slovenska: <http://www.nbs.sk>

Všetky práva sú vyhradené. Akékoľvek reprodukcie tohto
časopisu alebo jeho časti a iné publikovanie vrátane jeho elek-
tronickej formy nie sú povolené bez predchádzajúceho písom-
ného súhlasu vydavateľa.

DESAŤ ROKOV SLOVENSKEJ MENY

Začiatkom tohto roku sme si pripomenuli desiate výročie vzniku Slovenskej republiky a tiež Národnej banky Slovenska ako centrálnej banky štátu. K základným atribútom štátnej suverenity patrí nepochybne vlastná mena. V tejto súvislosti sme požiadali o rozhovor Ing. Jána Mathesa, vrchného riaditeľa peňažného úseku a člena Bankovej rady Národnej banky Slovenska, ktorý stál pri zrode novej slovenskej meny a riadil činnosti, ktoré súviseli s jej uvedením do peňažného obehu.

Kedy sa začali prípravy súvisiace s novou menou Slovenskej republiky?

V priebehu roku 1992 sme zachytili určité politické signály, že časom môže prísť k rozpadu federácie. V tejto súvislosti bolo potrebné a správne ohodnotiť riziká, ktoré by z toho vyplývali a pripraviť sa na ne. V tom čase sa intenzívne pracovalo na príprave novej federálnej meny. Malo ju tvoriť šesť bankoviek – dve české, dve moravské a dve slovenské. Kolegovia z Ústredia Štátnej banky česko-slovenskej k nám začali posilať na úvodné konzultácie zahraničné firmy zaoberajúce sa tlačou bankoviek. Na Slovensku sme nemali v tejto oblasti žiadne skúsenosti, ani odborníkov na prípravu a tlač bankoviek. V diskusiách so zahraničnými firmami sme sa naučili, čo všetko s výrobou moderných bankoviek súvisí.

Na jeseň 1992 bolo jasné, že ak dôjde k rozdeleniu federácie, slovenské bankovky sa budú tlačiť v zahraničí, keďže sme nemali a ani nemáme vlastnú tlačiareň a česká tlačiareň potrebovala kapacitu na tlač českej meny. O výrobu a dodávku mincí sme sa neobávali, počítali sme s tým, že v prípade potreby sa budú raziť v kremnickej mincovni, ktorá nám určite vyjde v ústrety a urobí v tejto oblasti maximum.

Očakávali sme, že k menovej odluke príde tak skoro po rozdelení Česko-Slovenskej federatívnej republiky?

Ako člen Bankovej rady Národnej banky Slovenska som bol aj členom Menového výboru a zúčastnil som sa na všetkých jeho rokovaníach. Bolo jasné, že k rozpadu menovej únie príde skoro. Očakávali sme, že možno už začiatkom januára 1993. Ôsmy február bol pre nás prijateľný a poskytol nám dostatočný časový priestor na to, aby sme dokázali vytvoriť okolkované obeživo.

Kolkovanie česko-slovenských bankoviek bolo osobitnou kapitolou vývoja slovenskej meny. Čo všetko s tým súviselo?

V závere novembra 1992 sme už mali jasnú predstavu, ako budeme postupovať v prípade rozdelenia federácie a vzniku samostatnej Slovenskej republiky. Možností bolo viac –

natlačiť dočasné obeživo, tzv. kupóny, prípadne označiť jestvujúce federálne bankovky kolkami alebo prítlačou, alebo v prípade dostatočného časového priestoru vytlačiť nové obeživo. Kupóny sme zamietli pre nedostatočný počet ochranných prvkov. Uvažovali sme nad rozličnými prítlačami, tie by sa však na použité obeživo nedali aplikovať. Rozhodli sme sa, že na oddelenie slovenskej meny od česko-slovenskej i od českej použijeme samolepiace kolký. Nebola to ale jednoduchá záležitosť, lebo aj kolok musí spĺňať určité kritériá, musí mať napríklad primeraný počet bezpečnostných prvkov. Navyše sme chceli, aby okolkované bankovky boli spracovateľné na zariadeniach, ktoré sme mali k dispozícii. V rámci dobrých vzťahov s tlačiarňou cenín Prompt sme dostali návrh slovenských kolkov, ktoré sa mali používať v úradnom styku, a tento návrh sme po úprave použili. Kolký sa tlačili v Kanade a prvá dodávka prišla na Slovensko koncom decembra 1992.

S kolkovaním česko-slovenských bankoviek, ktoré boli v zásobách NBS, sme začali 13. januára 1993, no prírastky boli po prvých dňoch dosť malé. Napríklad hranicu 10 mld. Sk, t. j. asi 2 000 Sk na obyvateľa, sme prekročili až 25. januára, ale o päť dní to bolo už 20 mld. Sk a ku dňu menovej odluky viac ako 27 mld. Sk. Bolo treba vytvoriť určitý systém, pretože sa kolkovalo popri ostatnej práci. Pracovníci banky odpracovali na kolkovaní bankoviek množstvo hodín. Kolkovalo sa takmer všade. Výrazne nám pomohla Všeobecná úverová banka, v menšej miere aj Slovenská sporiteľňa a Investičná a rozvojová banka. Vďaka tomuto nasadeniu sa menu podarilo pri-

praviť načas. Treba poďakovať všetkým, ktorí sa na tom podieľali.

Výmena federálnych česko-slovenských bankoviek za bankovky označené slovenským kolkom sa pre fyzické osoby uskutočnila v dňoch 4. až 6. februára 1993. Počas nej dala NBS do obehu 76 miliónov kusov bankoviek v hodnote 24 mld. Sk. Priemerná výmena na jedného obyvateľa bola 4 500 Sk.

Kolkované bankovky mali len dočasnú platnosť, Národná banka Slovenska ich postupne vymieňala za nové slovenské bankovky...

Súčasne s prípravou na kolkovanie federálnych bankoviek prebiehali intenzívne prípravy novej, trvalej slovenskej meny. Renomované svetové tlačiarne odhadovali čas potrebný na celý projekt asi na dva roky. My sme ale z viacerých dôvodov potrebovali novú menu do jesene, teda o 10 – 11 mesiacov.

Pre krátkosť času sme sa rozhodli nevypisovať súťaž pre väčší okruh umelcov. Oslovili sme akad. maliara Jozefa Bubáka, jedného z účastníkov posledného tendra na prípravu nových federálnych bankoviek, ktorý na základe nášho tematického zadania vo veľmi krátkom čase 2 – 3 mesiacov vypracoval návrhy na päť bankoviek. Do intenzívnej spolupráce sme zapojili aj tlačiarne a Štátnu mincovňu v Kremnici. Rozhodli sme sa pre tri tlačiarne, pretože sme chceli rozložiť vysokú prácnosť a časovú náročnosť, ktorá s výrobou bankoviek súvisí. Ukázalo sa, že to bolo správne rozhodnutie. Okrem iného sme mali možnosť čiastočne nahliadnuť aj do cenovej politiky jednotlivých tlačiarňí a výrobu bankoviek sa nám podarilo zrealizovať za skutočne výhodných podmienok. Koncom augusta 1993 sme vydali do obehu prvú päťdesiatkorunovú bankovku. Za ňou nasledovali ďalšie štyri, ktoré v roku 1993 uzavreli základný rad bankoviek.

Podobná bola situácia s výrobou mincí. Požiadali sme mincovňu, aby pracovníci jej umeleckého ateliéru pripravili návrhy budúcich slovenských mincí. V užšom výbere napokon zvíťazili návrhy Drahomíra Zobeka. Prvá minca bola uvedená do obehu už 8. februára 1993, v deň menovej odľuky. Bol to desaťkorunák, ktorý v obehu nahradil neokolkované federálne desaťkorunové bankovky a mince s portrétmi Masaryka, Štefánika a Rašína. Celý rad slovenských mincí sa uzavrel 29. októbra 1993 vydaním mince s nominálnou hodnotou 10 halierov.

Bez zbytočnej skromnosti môžem povedať, že sa nám podarilo v doslova rekordnom čase, za necelých desať mesiacov od menovej odľuky vytvoriť konzistentný rad bankoviek a mincí, spĺňajúcich na vtedajšie, ale i súčasné pomery vysokú úroveň výtvarného riešenia, dizajnu a ochrany proti falšovaniu.

S uvedením hotovostných peňazí do obehu súvisí aj ich spracovanie a riadenie peňažného obehu...

S riadením peňažného obehu, skladovaním a spraco-

vaním bankoviek a mincí sme mali dosť dobré skúsenosti. ŠBČS, a teda aj jej hlavný ústav pre SR v Bratislave používali už od roku 1979 najmodernejšie stroje na spracovanie peňazí a približne od roku 1988 ústredie úplne zverilo riadenie hotovostného peňažného obehu Hlavnému ústavu ŠBČS pre SR. V tomto smere sme mali potrebné poznatky, technické, materiálne i personálne vybavenie na celom území SR, ale po delimitácii majetku ŠBČS v roku 1990 na štátne peňažné ústavy (VÚB Bratislava, KB Praha a IRB Praha) nám zostala jedna budova na Štúrovej ulici v Bratislave a jedna budova v Banskej Bystrici. Nemali sme trezory, nemali sme uschovacie a spracovateľské miesta, prišli sme o ľudí. Všetko sme prenechali komerčnému sektoru. Preto sme ako zakladajúci subjekt poverili Všeobecnú úverovú banku správou zásob slovenských peňazí. Súčasne, ešte počas federácie, sme začali budovať uschovacie a spracovateľské miesta, a tak ešte pred vznikom NBS sa nám podarilo vybudovať veľký trezor v Banskej Bystrici, trezor na Tomášikovej ulici v Bratislave, a začali sme s prípravou výstavby budovy pobočky v Košiciach.

Ako som povedal, okrem NBS vykonáva správu zásob slovenských peňazí aj Všeobecná úverová banka, v súčasnosti v štrnástich poverených pobočkách. Tento vzťah funguje na komerčnom princípe a nie je to lacná záležitosť. Keď dokončíme výstavbu šiestich expozitúr, budeme vykonávať správu zásob sami s použitím výkonnej techniky, ktorá nahradí doterajšie manuálne spracovanie v poverených miestach.

Je centrálna banka schopná pružne reagovať na požiadavky peňažného obehu?

Musí byť schopná. Hotovostný a bezhotovostný peňažný obeh je niečo ako krvný obeh ekonomiky. Musí mať vybudované mechanizmy schopné reagovať na každú situáciu. V oblasti hotovostného peňažného obehu je predpokladom bezporuchovosti zabezpečenie optimálneho množstva peňazí všetkých nominálnych hodnôt vo vhodne dislokovaných uschovacích miestach.

Od roku 1989 sa zaoberáme optimalizáciou a budovaním siete pobočiek a uschovacích a spracovateľských miest na Slovensku. Uskutočnili sme množstvo analýz, porovnávali sme stav a vybavenie uschovacích miest centrálnych bánk iných štátov. Myslím, že v súčasnosti sme schopní operatívne reagovať aj na nepredvídané požiadavky ktoréhokoľvek regiónu. Treba ale neustále analyzovať potreby terénu a dostatočne pružne a efektívne reagovať na signály z pobočiek. Inak sa chová napríklad východoslovenský región, typicky výdavkový, a inak západoslovenský región, typicky príjmový, ktorý vplyvom koncentrácie ekonomiky, ale aj umiestnenia centrálnych obchodných bánk v hlavnom meste sťahuje peniaze z obehu v Bratislave a prostredníctvom svojej pobočkovej siete v menšej časti aj z iných častí Slovenska. Pretože len na pracovisku Hlavná pokladnica, dislokovanom v budove centrály NBS, sme prijali od obchodných bánk

8 mld. Sk, bolo potrebné neustále dopĺňať stavy zásob v požadovanej štruktúre na celom území Slovenska.

Ďalšou otázkou sú dostatočné zásoby peňazí. Každoročne prerokujeme v Bankovej rade NBS plán tlače a razby, kde sa presne stanoví, aká je potreba bankoviek a mincí jednotlivých nominálnych hodnôt na nasledujúci rok. Pri tlači bankoviek sme však odkázaní na zahraničné tlačiarne, ktoré svoje plány pripravujú tak, aby boli maximálne vyťažené. Nemohli by teda dostatočne pružne reagovať na naše mimoriadne požiadavky. Navyše, vypísanie tendra a všetko, čo s tým súvisí, by toto obdobie ešte predĺžilo.

Zo začiatku sme pracovali s dvojročným cyklom pokrytia potreby peňazí. Rôzne výkyvy v peňažnom obehu spôsobili, že sme prešli na trojročný systém dodávok. Napokon, je to výhodnejšie aj z finančného hľadiska. Tlačíme zásoby bankoviek na tri roky a za základ berieme 100 – 150 % množstva, ktoré je v obehu. Nové, moderné priestory na úschovu v budove centrály vytvárajú možnosť vykryť akékoľvek výkyvy v priebehu roka, najmä pred Vianocami, keď je tradične potreba hotovosti v obehu najvyššia. Okrem toho časť bankoviek máme v úschove u výrobcu, takže v prípade potreby môžu byť na Slovensku v priebehu dvoch týždňov.

V dodávkach mincí je situácia oveľa jednoduchšia a kremnická mincovňa by dokázala relatívne pružne reagovať na požiadavku mimoriadnej razby.

Môžete stručne zhodnotiť vývoj obeživa za uplynulých desať rokov?

Hodnota peňazí v obehu neustále stúpa. V roku 2002 dosiahla na jedného obyvateľa sumu 17 509 Sk, kým v roku 1994 to bolo 5 804 Sk. Na jedného obyvateľa pripadlo v uplynulom roku 25 kusov bankoviek a 193 kusov mincí oproti 15 kusom bankoviek a 62 kusom mincí v roku 1994. Najpočetnejšie sú bankovky v nominálnej hodnote 1000 Sk a 20 Sk, z mincí majú najvyšší podiel naďalej halierové mince, a to v roku 2002 až 130 kusov na obyvateľa. Bankovky s nižšími nominálnymi hodnotami majú kratšiu životnosť, bankovky s vyššími nominálnymi hodnotami slúžia dlhšie.

Z celkovej hodnoty obeživa v roku 2002 tvorili bankovky 97,8 %, pričom podiel bankoviek najvyšších nominálnych hodnôt 5000 Sk a 1000 Sk bol až 87,8 %. Dochádza k presunu k vyšším nominálnym hodnotám, čo sa odzrkadľuje aj v hodnote priemernej bankovky. Napr. v roku 1994 mala tzv. priemerná bankovka hodnotu asi 380 Sk (súčet korunových hodnôt všetkých bankoviek v obehu vydelený ich počtom). Dnes sa táto hodnota blíži k 700 Sk. V prípade mincí je to práve naopak. Hodnota priemernej mince v obehu neustále klesá, z hodnoty 2,00 Sk v roku 1994 na 1,40 Sk v roku 2002. Je to tým, že trh je zahltený halierovými mincami, najmä 10- a 20-haliernikmi, z ktorých sa len asi každý druhý vracia späť do obehu.

Národná banka Slovenska viackrát poukázala na neefektívnosť výroby 10- a 20-halierových mincí.

Časť obyvateľstva sa však v súvislosti s ich zrušením a vyradením z peňažného obehu obáva zvyšovania cien...

Čísla hovoria jasne: výroba 10-haliernika nás stojí 29 halierov a výroba 20-haliernika 34 halierov. Pritom sú to mince, ktoré sa, zjednodušene povedané, vyrábajú do detských pokladničiek alebo do uschovacích kontajnerov, kde ležia bez pohybu a nezúčastňujú sa na reálnom peňažnom pohybe. Dnes stratili svojej ekonomickej opodstatnenie. Aj inde vo svete sme svedkami vytlačania najmenších mincí z peňažného obehu. Ušetria sa náklady na razbu, spracovanie, rozvoz a iné náklady, čo pre NBS predstavovalo v roku 2002 viac ako 30 mil. Sk.

Čo sa týka druhej časti otázky, chceli by sme dosiahnuť, aby obchod zaokrúhľoval konečnú sumu nákupov, a nie výrobcovia či predajcovia už ceny jednotlivých tovarov. V takom prípade by zrušenie halierových mincí nemalo nijaký alebo len minimálny dopad na zvyšovanie cien.

Na stránkach nášho časopisu pravidelne informujeme o pripravovaných emisiách pamätných mincí, ktoré sú vyhľadávaným zberateľským artiklom. Aká je filozofia Národnej banky Slovenska v tejto oblasti?

Máme niekoľko tematických okruhov, ktoré napĺňame každoročne v emisnom pláne. Snažíme sa nebyť poplatní neokrúhlym výročiam, u osobností skôr pripomíname výročie narodenia ako úmrtia, nevenujeme sa lokálnym záležitostiam, akými sú napr. výročia vzniku jednotlivých miest. Navrhujeme námety, ktoré sú zberateľsky cenné, zaujímavé a ktorých technická realizácia je niekedy pre mincovňu aj určitým rébusom, napríklad bimetalové či trimetalové mince alebo mince netypického tvaru. Niektoré centrálné banky vydávaním pamätných mincí poverili napríklad mincovne, ktoré im odvádzajú časť výnosov z predaja. U nás sa pamätné mince dostávajú k zberateľom prostredníctvom predajných miest NBS a odberateľov, ktorými sú najmä obchodné banky a obchodníci s numizmatickým materiálom.

Na záver dovoľte jednu osobnú otázku. Aký je to pocit, vidieť svoj podpis takmer na všetkých bankovkách?

Na jednej strane je to veľká pocta, no na druhej strane sa človek podpisom zaväzuje. Podpis na bankovke znamená, že guvernér emisnej banky a ten, kto jej výrobu prakticky zorganizoval, garantujú, že bankovka nesie so sebou určitú hodnotu a že ako nositeľka tejto hodnoty má isté kvalitatívne prvky, ktoré zaručujú, že je aj dostatočne bezpečná. Našou snahou je, aby bola aj pekná a dôstojne reprezentovala Slovensko. Toto poslanstvo by mala niesť každá bankovka.

***Ďakujem za rozhovor.
Alica Polóniová***

ÚČTOVNÍCTVO BÁNK A NIEKTORÝCH FINANČNÝCH INŠTITÚCIÍ OD ROKU 2003

1. ČASŤ

Ing. Dagmar Andrášiková, Ministerstvo financií SR

Nové opatrenie Ministerstva financií Slovenskej republiky z 13. novembra 2002, ktorým sa ustanovujú podrobnosti o postupoch účtovania a rámcovej účtovej osnove pre banky, pobočky zahraničných bánk, Národnú banku Slovenska, Fond ochrany vkladov, obchodníkov s cennými papiermi, pobočky zahraničných obchodníkov s cennými papiermi, Garančný fond investícií, správcovské spoločnosti, pobočky zahraničných správcovských spoločností a podielové fondy bolo vypracované v súlade s § 4 odsek 2 zákona č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve s účinnosťou od 1. januára 2003.

Cieľom tohto opatrenia bolo zabezpečiť jednak súlad s novým zákonom č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve, ktorý vstúpil do platnosti 1. januára 2003, ako aj zníženie nákladov na účtovníctvo a audit, nakoľko sa v maximálnom možnom rozsahu aplikujú medzinárodné účtovné štandardy (IAS), čím by sa mal odstrániť aj prevodový mostík medzi slovenskými právnymi predpismi v oblasti účtovníctva a medzinárodnými účtovnými štandardmi, i keď zatiaľ neprišlo k úplnej aplikácii IAS.

Zmeny v postupoch účtovania bánk a niektorých finančných inštitúcií sa týkajú viacerých oblastí. O tých najdôležitejších budeme informovať v troch na seba nadväzujúcich pokračovaniach.

Základné definície pojmov

V postupoch účtovania sú z IAS prevzaté niektoré základné definície pojmov. Ide najmä o definíciu finančného nástroja, finančného aktíva, finančného záväzku, kapitálového nástroja a pod.

Finančnými aktívami (financial assets) sa rozumie:

- hotovosť, t. j. peňažné prostriedky, ktorými sú obeživo a iné peňažné prostriedky splatné na požiadanie,
- právo na získanie hotovosti alebo iného finančného aktíva iného subjektu, vzniknuté na základe zmluvy,
- právo na zmenu finančných nástrojov, ktoré vzniklo na základe zmluvy a za podmienok podľa tejto zmluvy,
- kapitálový nástroj iného subjektu.

Finančnými záväzkami (financial liabilities) sa rozumie:

- záväzky uhradiť hotovosť inému subjektu, vzniknuté na základe zmluvy,
- záväzky zmeniť finančné nástroje vzniknuté na základe zmluvy za podmienok podľa tejto zmluvy.

Finančným nástrojom (financial instrument) sa rozumie akýkoľvek právny vzťah, na základe ktorého vzniká finančné aktívum jednej zmluvnej strany a finančný záväzok alebo kapitálový nástroj druhej zmluvnej strany.

Kapitálovým nástrojom (equity instrument) sa rozumie zostatkový podiel na aktívach subjektu po odpočítaní všetkých jeho záväzkov, napríklad akcia, obchodný podiel, podielový list.

Rámcová účtová osnova

Rámcová účtová osnova neobsahuje číslovanie syntetických účtov, obsahuje len odporúčané syntetické účty. Účtovné jednotky zriaďujú syntetické účty v účtovných skupinách rámcovej účtovej osnove. Na ich základe zostavia účtový rozvrh účtovnej jednotky v súlade s ustanoveniami § 13 zákona o účtovníctve. Ak si účtovné jednotky zriadia a číselne označia syntetické účty doplnené názvom podľa svojich konkrétnych podmienok a potrieb v rámci vymedzených účtovných skupín, musia zabezpečiť príslušnosť účtov a ich číselné označenie k predpísanej účtovej osnove.

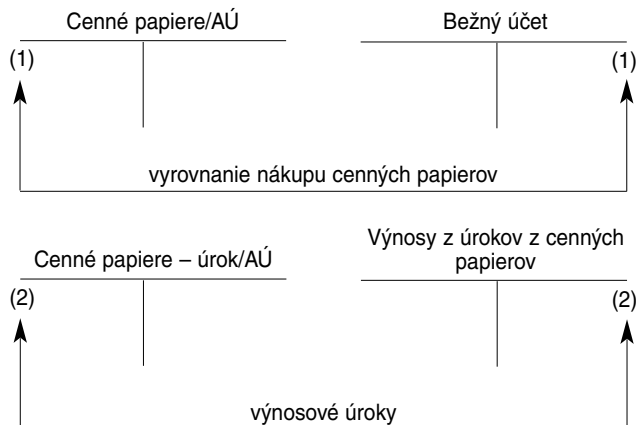
Deň uskutočnenia účtovného prípadu

IAS 39 umožňuje pri účtovaní použiť deň vyrovnania obchodu (settlement date) alebo deň dohodnutia obchodu (trade date). Vo finančných inštitúciách bol zvolený deň vyrovnania obchodu. Znamená to, že účtovné prípady nákupu a predaja finančných aktív s obvyklým termínom dodania (spotové operácie) sú odo dňa dohodnutia obchodu do dňa vyrovnania obchodu účtované na podsúvahových účtoch. V deň vyrovnania obchodu sa zruší podsúvahový zápis a vyrovanie sa zaúčtuje v súvahe.

Dosiahnuté úrokové výnosy a náklady

Dosiahnuté úrokové výnosy a náklady, ktoré sa vzťahujú na aktíva a záväzky sa podľa nových postupov účtovania účtujú spolu s týmito aktívami a záväzkami. Dosiahnuté úroky sú súčasťou účtovných skupín, v ktorých sa o týchto aktívach a záväzkoch účtuje. Znamená to, že dosiahnuté úrokové náklady a výnosy sa prestávajú účtovať na účtoch časového rozlíšenia.

a) Dosahované úrokové výnosy

b) Dosahované úrokové náklady

Úrokové výnosy alebo úrokové náklady sa vypočítavajú podľa metódy efektívnej úrokovej miery (effective interest method) pri akýchkoľvek finančných aktívach a záväzkoch oceňovaných akumulovanou hodnotou.

Lineárna metóda sa môže použiť pri

- cenných papieroch určených na obchodovanie,
- cenných papieroch určených na predaj,
- záväzkoch z cenných papierov určených na obchodovanie,
- cenných papieroch držaných do splatnosti so zostatkovou dobou splatnosti v deň vyrovnania nákupu kratšou ako jeden rok,
- cenných papieroch obstaraných v primárnych emisiách neurčených na obchodovanie so zostatkovou

dobou splatnosti v deň vyrovnania nákupu kratšou ako jeden rok,

- vydaných krátkodobých cenných papieroch,
- účtovaní úrokových výnosov pohľadávok a úrokových nákladov záväzkov, a to obdobiach medzi jednotlivými splátkami, ak tieto obdobia sú kratšie ako jeden rok.

Pri týchto výnimkách z metódy efektívnej úrokovej miery prakticky neexistuje rozdiel medzi lineárnou metódou a metódou efektívnej úrokovej miery.

Podiely na základnom imaní v obchodných spoločnostiach

Na účely postupov účtovania sa podielmi na základnom imaní v obchodných spoločnostiach rozumejú

- podielové cenné papiere a vklady v obchodných spoločnostiach s rozhodujúcim vplyvom, ak má účtovná jednotka podiel viac ako 50 % na základnom imaní alebo na hlasovacích právach v obchodnej spoločnosti,
- podielové cenné papiere a vklady v obchodných spoločnostiach s podstatným vplyvom, ak má účtovná jednotka podiel najmenej 20 % a najviac 50 % na základnom imaní alebo na hlasovacích právach v obchodnej spoločnosti.

Zákon o účtovníctve ustanovuje dva spôsoby ocenenia podielov na základnom imaní v obchodných spoločnostiach. Účtovná jednotka môže rozhodnúť, či podiely bude oceňovať v obstarávacích cenách alebo metódou vlastného imania.

Pri ocenení metódou vlastného imania sa podielové cenné papiere a vklady v obchodných spoločnostiach s rozhodujúcim vplyvom alebo s podstatným vplyvom pri obstaraní oceňujú obstarávacou cenou. Dobré meno (goodwill) zahrnuté v obstarávacej cene sa prevedie na príslušný účet nehmotného majetku účtovnej skupiny 47. Pre ocenenie metódou vlastného imania sa použijú údaje z účtovnej závierky dcérskej spoločnosti alebo pridruženej spoločnosti. Ocenenie podielového cenného papiera a vkladu sa

- zníži o prijaté dividendy v sume nezníženej o daň z príjmu, prípadne o ďalšie prijaté príspevky z rozdelenia,
- zvýši o podiel na zisku alebo zníži o podiel na strate dcérskej spoločnosti alebo pridruženej spoločnosti; účtuje sa súvzťažne s účtami podielov na zisku alebo strate z podielových cenných papierov a vkladov v ekvivalencii účtovnej skupiny 76 alebo 66.

Pri ocenení metódou vlastného imania sa prijaté dividendy, prípadne ďalšie prijaté príspevky z rozdelenia účtujú v prospech výnosov na účet Výnosy z podielu na zisku z podielových cenných papierov a vkladov v ekvivalencii účtovnej skupiny 76 so súvzťažným zápisom na účtoch účtovnej skupiny 12 alebo 13, prípadne na účte Príjmy budúcich období účtovnej skupiny 35; súčasne sa

zniži ocenenie podielových cenných papierov a vkladov o hodnotu zodpovedajúcu prijatým dividendám, prípadne iných prijatých príspevkov z rozdelenia, a to so súvzťažným zápisom na ľarchu účtu Výnosy z podielu na zisku z podielových cenných papierov a vkladov v ekvivalencii účtovej skupiny 76.

Ocenenie podielového cenného papiera a vkladu sa znižuje alebo zvyšuje o podiely na zmenách na vlastnom imaní dcérskej spoločnosti alebo pridruženej spoločnosti, ktoré neboli zahrnuté do výkazu ziskov a strát dcérskej spoločnosti alebo pridruženej spoločnosti, napríklad v dôsledku zmien vzniknutých z kurzových rozdielov účtovaných v súvahe. Rozdiely z takéhoto ocenenia podielových cenných papierov a vkladov sa účtujú do nákladov alebo výnosov na účtoch podielov na zisku alebo strate z podielových cenných papierov v ekvivalencii účtovej skupiny 76 alebo 66.

Suma, o ktorú zisk z ocenenia podielových cenných papierov a vkladov v ekvivalencii zahrnutý účtovnou jednotkou do výkazu ziskov a strát na účet Výnosy z podielu na zisku z podielových cenných papierov a vkladov v ekvivalencii účtovej skupiny 76 prevyšuje prijaté dividendy, prípadne ďalšie prijaté príspevky z rozdelenia, sa pri rozdelení zisku prevedie do rezervného fondu. Hodnota podielového cenného papiera a vkladu sa rovná nule, ak podiel účtovnej jednotky na stratách dcérskej spoločnosti alebo pridruženej spoločnosti sa rovná oceneniu podielového cenného papiera a vkladu v účtovníctve účtovnej jednotky alebo ho prevyšuje.

Možno očakávať, že účtovné jednotky v súčasnosti neuplatnia pri oceňovaní metódu vlastného imania, ale budú podiely na základom imaní v obchodných spoločnostiach oceňovať obstarávacími cenami, vrátane prípadnej tvorby opravných položiek.

Opravné položky. – K podielovým cenným papierom a vkladom v obchodných spoločnostiach s rozhodujúcim vplyvom alebo s podstatným vplyvom neocenených metódou vlastného imania a k ostatným podielom sa opravné položky tvoria vo výške rozdielu, o ktorý ocenenie podielu v účtovníctve prevyšuje mieru podielu účtovnej jednotky na vlastnom imaní spoločnosti. Miera podielu účtovnej jednotky na vlastnom imaní obchodnej spoločnosti sa nepoužije v týchto prípadoch:

- účtovná jednotka je vo vyrovnacom konaní,
- na majetok účtovnej jednotky bol vyhlásený konkurz,
- bol zamietnutý návrh na vyhlásenie konkurzu účtovnej jednotky pre nedostatok majetku,
- bol zrušený konkurz z dôvodu, že majetok účtovnej jednotky nepostačuje na úhradu nákladov konkurzného konania.

Opravné položky sa v týchto prípadoch tvoria vo výške ocenenia podielových cenných papierov a vkladov alebo ostatných podielov v účtovníctve.

Účtovanie kurzových rozdielov

Majetok a záväzky vyjadrené v cudzej mene prepočítava účtovná jednotka na slovenskú menu kurzom vyhláseným Národnou bankou Slovenska ku dňu uskutočnenia účtovného prípadu, ku dňu, ku ktorému sa zostavuje účtovná závierka, alebo k inému dňu, ak tak ustanovuje osobitný predpis (napr. zákon o bankách). V súlade s IAS 21 kurzové rozdiely vzniknuté spravidla denným preceňovaním aktív a pasív v cudzej mene sa účtujú na účty nákladov alebo výnosov, okrem týchto kurzových rozdielov:

- z čistých investícií spojených s podielovými cennými papiermi a vkladmi v cudzej mene v obchodných spoločnostiach s rozhodujúcim vplyvom a podielovými cennými papiermi a vkladmi v cudzej mene v obchodných spoločnostiach s podstatným vplyvom, ktoré sa účtujú na účte Oceňovacie rozdiely z prepočtu čistých investícií spojených s podielovými cennými papiermi a vkladmi účtovej skupiny 56. Na účte nákladov Náklady z prevodu podielových cenných papierov a vkladov účtovej skupiny 66 alebo na účte výnosov Výnosy z prevodu podielových cenných papierov a vkladov účtovej skupiny 76 sa účtujú kurzové rozdiely pri úbytku týchto podielových cenných papierov a vkladov, pričom čistá investícia do obchodnej spoločnosti je podiel vykazujúcej účtovnej jednotky na vlastnom imaní tejto obchodnej spoločnosti, čisté investície spojené s podielovými cennými papiermi a vkladmi sú dlhodobé pohľadávky a záväzky, ktoré tvoria časť čistej investície v dcérskej spoločnosti alebo pridruženej spoločnosti, ich vyrovnanie nie je plánované, ani nie je pravdepodobné, že by v dohľadnej budúcnosti nastalo, a v svojej podstate predstavujú zvýšenie alebo zníženie podielu v dcérskej spoločnosti alebo pridruženej spoločnosti,
- z finančných záväzkov v cudzej mene, ktorými sa účtovná jednotka zabezpečuje proti kurzovému riziku z čistých investícií do podielových cenných papierov a vkladov v cudzej mene v obchodných spoločnostiach s rozhodujúcim vplyvom a podielových cenných papierov a vkladov v cudzej mene v obchodných spoločnostiach s podstatným vplyvom, ktoré sa účtujú na účte Oceňovacie rozdiely z prepočtu čistých investícií spojených s podielovými cennými papiermi a vkladmi účtovej skupiny 56. Na účtoch nákladov Náklady z prevodu podielových cenných papierov a vkladov účtovej skupiny 66 alebo na účte výnosov Výnosy z prevodu podielových cenných papierov a vkladov účtovej skupiny 76 sa účtujú kurzové rozdiely pri úbytku týchto čistých investícií do podielových cenných papierov a vkladov,
- z finančného aktíva v cudzej mene alebo finančného záväzku v cudzej mene, ktorými sa účtovná jednotka zabezpečuje proti kurzovému riziku plynúcemu zo

zmluvy, ktoré sa neúčtujú na súvahových účtoch, zaväzujúce obidve strany a obsahujúce zmluvné podmienky vrátane určenia množstva, ceny, termínu realizácie, sankcií za nedodržanie podmienok. Kurzové rozdiely sa účtujú na účte Oceňovacie rozdiely z prepočtu zabezpečovacích derivátov účtovej skupiny 56 až do okamihu, keď sa stanú súčasťou ocenenia súvahových aktív alebo súvahových záväzkov vzniknutých na základe zmluvy,

- z finančného aktíva v cudzej mene alebo finančného záväzku v cudzej mene, ktorými sa účtovná jednotka zabezpečuje proti kurzovému riziku plynúcemu z očakávaného budúceho obchodu dosiaľ zmluvne neuzavretého, ktorého plnenie je pravdepodobné. Účtujú sa na účte Oceňovacie rozdiely z prepočtu zabezpečovacích derivátov účtovej skupiny 56 až do okamihu, keď sa stanú súčasťou ocenenia súvahových aktív alebo súvahových záväzkov vzniknutých z očakávaného budúceho obchodu. Ak sa očakávaný budúci obchod neuskutoční, kurzové rozdiely sa preúčtujú z účtu Oceňovacie rozdiely z prepočtu zabezpečovacích derivátov účtovej skupiny 56 do nákladov na účet Náklady na devízové operácie účtovej skupiny 61, alebo do výnosov na účet Výnosy z devízových operácií účtovej skupiny 71,
- z podielových cenných papierov a vkladov v cudzej mene v obchodných spoločnostiach s rozhodujúcim vplyvom a podielových cenných papierov a vkladov v cudzej mene v obchodných spoločnostiach s podstatným vplyvom, oceňovaných metódou vlastného imania. Kurzové rozdiely sa účtujú spoločne s ostatnými zmenami z ocenenia metódou vlastného imania.

Kurzové rozdiely vznikajúce z prepočtu pohľadávok a záväzkov v cudzej mene na podsúvahových účtoch pohľadávok a záväzkov zo spotových operácií účtovej skupiny 94, pri ktorých vyrovnanie obchodu je spravidla do dvoch dní, sú súčasťou výsledku hospodárenia účtovnej jednotky a účtujú sa na účet Náklady na devízové operácie účtovej skupiny 61 alebo na účet Výnosy z devízových operácií účtovej skupiny 71 so súvzťažným zápisom na účet Usporiadací účet kurzových rozdielov účtovej skupiny 35.

Opravné položky

Postupy účtovania obsahujú nielen všeobecné zásady tvorby opravných položiek, ale tiež špecifické zásady pre tvorbu opravných položiek k cenným papierom a podielom v prípade, že nie sú oceňované reálnou hodnotou. Špecifické zásady pre klasifikáciu pohľadávok z úverov a tvorbu opravných položiek k týmto pohľadávkam v prípade bánk sú ustanovené opatrením NBS č. 7/2002 o zatriedovaní majetku a záväzkov bánk a pobočiek zahraničných bánk, o úprave ich oce-

nenia, o tvorbe a rušení rezerv a s tým súvisiacich hláseniach.

Opravné položky sa tvoria:

- k pohľadávkam z finančných činností, napríklad poskytnutým úverom, poskytnutým vkladom, pohľadávkam z platieb zo záruk, akreditívom, faktoringu a ostatným finančným činnostiam,
- k pohľadávkam z iných než finančných činností, napríklad pohľadávkam z obchodných záväzkových vzťahov, poskytnutým preddavkom,
- k cenným papierom držaným do splatnosti a k cenným papierom obstaraným v primárnych emisiách a neurčeným na obchodovanie,
- k ostatným podielom v iných než akciových spoločnostiach, napríklad podielom v spoločnosti s ručením obmedzeným, ktoré nespĺňa charakteristiku podielu v obchodných spoločnostiach s rozhodujúcim vplyvom alebo v obchodných spoločnostiach s podstatným vplyvom,
- k hmotnému majetku a nehmotnému majetku.

Opravné položky sa netvoria:

- na zvýšenie hodnoty aktív nad výšku ocenenia v účtovníctve,
- k záväzkom,
- k aktívam oceňovaným reálnou hodnotou alebo metódou vlastného imania,
- k aktívam, ku ktorým sa vzťahuje zabezpečovací derivát, ak je zabezpečená hodnota rovnaká alebo vyššia ako ocenenie aktíva v účtovníctve.

Pre tvorbu opravných položiek k aktívam možno zohľadniť aj ich zabezpečenie, ktoré je vo forme finančného aktíva prijatého v obrátenom REPO obchode (prijatý kolaterál), záruky, úverového derivátu, ak účtovná jednotka:

- sa pri neplnení dlžníka môže zo zabezpečenia uspokojiť, napríklad realizáciou záruky, predajom kolaterálu,
- je schopná vykonať uspokojenie v primeranom čase po neplnení dlžníka, napríklad oneskorením s platbami úrokov, poplatkov, istiny,
- zohľadní zabezpečenie najviac v súčasnej realizovateľnej hodnote zabezpečenia, ktorú obdrží po odpočítaní nákladov na ich realizáciu, len vo výške, ktorá neslúži na zabezpečenie iných aktív alebo aktív tretích osôb, ak majú nárok na uspokojenie pred účtovnou jednotkou a maximálne do výšky ocenenia zabezpečovaných aktív v účtovníctve.

Opravné položky k účtom aktív v cudzej mene sa účtujú v slovenskej mene a v cudzej mene. Kurzové rozdiely z precenenia opravných položiek v cudzej mene sa účtujú rovnako ako kurzové rozdiely z precenenia aktív a pasív v cudzej mene, na ktoré sa vzťahujú.

Rezervy

Rezervy v zákone o účtovníctve sú definované ako záväzky s neurčitým časovým vymedzením alebo výškou.

V zmysle zákona č. 368/1999 Z. z. o rezervách a opravných položkách na zistenie základu dane z príjmov sa však môžu tvoriť rezervy aj na pohľadávky z aktívnych obchodov bánk so zmluvnou dobou splatnosti dlhšou ako 1 rok, pri ktorých sa odôvodnene predpokladá, že budú uspokojené vo výške ich menovitej hodnoty, rezervy na pohľadávky z aktívnych obchodov bánk k štandardným pohľadávkam s výhradou a rezervy na poskytnuté záruky, ako aj rezervy na opravu hmotného majetku.

Rezervy podľa našich právnych predpisov nie sú v súlade s IAS 37.

Rezervy sa účtujú v slovenskej mene a v cudzej mene, v ktorej môže nastať plnenie. Ak sa účtujú rezervy aj v cudzej mene, kurzové rozdiely sa účtujú rovnako ako kurzové rozdiely z iných záväzkov.

Účtovná jednotka vo svojom vnútornom predpise si určí titul, spôsob tvorby a použitie rezerv. Na rovnaký titul a sumu, na ktorý sú tvorené rezervy, nemožno tvoriť opravné položky.

Účtovanie dane z príjmov

Splatná daň z príjmov sa účtuje na farchu účtu Splatná daň z príjmov účtovej skupiny 68 a v prospech účtu Zúčtovanie so štátnym rozpočtom účtovej skupiny 34.

Odložená daň z príjmov sa účtuje na účte Odložená daň z príjmov účtovej skupiny 68 a vypočíta sa z prechodných rozdielov medzi daňovou základňou aktív alebo záväzkov a jeho účtovnou hodnotou vykázanou v súvahe.

Prechodné rozdiely sú:

- zdaniteľné výnosy zistené pri určovaní základu dane (daňové straty) budúcich období, keď je účtovná hodnota aktív alebo záväzkov nárokovaná alebo uhradená, vedú k odloženému daňovému záväzku, napríklad ak je účtovná hodnota hmotného majetku zohľadňujúca účtovné odpisy vyššia ako hodnota tohto majetku na daňové účely,
- odpočítateľné sumy zistené pri určovaní základu dane (daňové odpočty) budúcich období, keď je účtovná hodnota aktív alebo záväzkov nárokovaná alebo uhradená, vedú k odloženej daňovej pohľadávke, napríklad ak je účtovná hodnota pohľadávok po zohľadnení opravných položiek nižšia ako hodnota týchto pohľadávok po zohľadnení daňovo uznaných opravných položiek.

Odloženými daňovými záväzkami sa rozumejú sumy dane z príjmov na úhradu v budúcich obdobiach z dôvodu zdaniteľných prechodných rozdielov. Odloženými daňovými pohľadávkami sa rozumejú sumy

dane z príjmov nárokované v budúcich obdobiach z dôvodu:

- odpočítateľných prechodných rozdielov,
- prevedených nevyužitých daňových strát,
- prevedených nevyužitých daňových odpočtov.

Odložená daňová pohľadávka vzniknutá z odpočítateľných prechodných rozdielov sa účtuje na analytickom účte Odložená daňová pohľadávka k účtu Zúčtovanie so štátnym rozpočtom účtovej skupiny 34 len vtedy, ak je pravdepodobné, že základ dane, voči ktorému sa odpočítateľné prechodné rozdiely budú môcť použiť je dosiahnuteľný, ak existujú dostatočné zdaniteľné prechodné rozdiely, ktoré sa vzťahujú na rovnakých správcov daní a na tú zdaňovanú jednotku, u ktorej sa očakáva vrátenie

- v rovnakom období, v ktorom je očakávaný návrat odpočítateľných prechodných rozdielov,
- v obdobiach, v ktorých daňová strata vyplývajúca z odloženej daňovej pohľadávky môže byť spätne uplatnená alebo prevedená do ďalších období.

Odložená daňová pohľadávka pri splnení týchto podmienok je uznaná v období, v ktorom odpočítateľné prechodné rozdiely vznikajú.

Ku dňu, ku ktorému sa zostavuje účtovná závierka, účtovná jednotka preveruje účtovnú hodnotu odloženej daňovej pohľadávky a v prípade, že je nepravdepodobné, že bude dosiahnutý dostatočný základ dane, ktorý by umožnil využitie časti alebo celej odloženej daňovej pohľadávky, účtovná hodnota odloženej daňovej pohľadávky sa znižuje. Zníženie sa vykonáva v rozsahu, v akom je pravdepodobné, že dostatočný základ dane nebude dosiahnuteľný.

Odložená daňová pohľadávka, ktorá vznikla z prevedených nevyužitých daňových strát alebo prevedených nevyužitých daňových odpočtov sa účtuje v rozsahu, v ktorom je pravdepodobné, že budúcim základom dane bude možné kryť nevyužitú daňovú stratu a nevyužitú daňovú odpočty.

Pri výpočte odloženej daňovej pohľadávky a odloženého daňového záväzku sa používajú sadzby dane z príjmov, o ktorých je známe, že budú platné pre obdobie, v ktorom bude odložená daňová pohľadávka realizovaná alebo odložený daňový záväzok vysporiadaný. Pri zmene daňovej sadzby sa vypočítané odložené daňové pohľadávky a odložené daňové záväzky prepočítajú sadzbou platnou podľa zákona o dani z príjmov pre obdobie, v ktorom bude odložená daňová pohľadávka realizovaná alebo odložený daňový záväzok vysporiadaný.

Odložené daňové pohľadávky ani odložené daňové záväzky sa nediskontujú.

Odložená daň sa neúčtuje v prípade prechodných rozdielov vzniknutých z ocenenia dobrého mena (goodwill).

V budúcom čísle Účtovanie cenných papierov

VEREJNÉ FINANCIÉ V EÚ: PRAVIDLÁ PRE FIŠKÁLNU POLITIKU V PODMIENKACH MENOVEJ ÚNIE

Ing. Zora Komínková, CSc., Národná banka Slovenska

V príspevku „Od maastrichtských konvergenčných kritérií k Paktu stability a rastu“ (Komínková, 3/2003) sme stručne načrtli proces konsolidácie verejných financií v EÚ v 90-tych rokoch 20. storočia a uviedli prehľad hlavných ukazovateľov používaných v súčasnosti na hodnotenie fiškálneho vývoja v EÚ. Cieľom tohto príspevku je prezentovať nároky na fiškálny sektor krajín EÚ, tak ako sú normatívne stanovené v dvoch základných dokumentoch determinujúcich zásady fungovania EÚ v podmienkach menovej únie – v Maastrichtskej zmluve a Pakte stability a rastu.

Teoretické a politické súvislosti

Na nevyhnutnosť zmien vo fungovaní fiškálneho sektora (okruhu verejných financií) vyspelých trhových ekonomík poukazovalo už v 70. a 80. rokoch zlyhávanie automatických stabilizátorov, ktorých proticyklickú funkciu postupne potláčali rozsiahle diskrétna opatrenia na podporu hospodárskeho rastu a budovanie nákladných systémov sociálneho zabezpečenia („štátu blahobytu“). Neudržateľnosť týchto výdavkovoorientovaných fiškálnych systémov, stimulujúcich dopyt, produkujúcich každoročne vysoké rozpočtové deficity, sa premietala v rastúcom bremene akumulovaného dlhu verejných financií. Jeho odbúrateľnosť sa komplikovala vysokými čiastkami dlhovej služby (úrokových platieb z vládneho dlhu), rastúcimi jednak v dôsledku postupnej akumulácie samého dlhu, jednak v dôsledku rastúcich úrokových sadziieb zo štátnych cenných papierov sledujúcich inflačné prostredie. Zmeny generované takto orientovanou fiškálnou politikou, ktoré sa do riadenia verejných financií začali potom presadzovať, by bolo možné z teoretického hľadiska pripísať výmene keynesovskej hospodárskopolitickej paradigmy za monetaristickú, ktorá problematiku hospodárskeho rastu tesne spojila so stabilitou a transparentnosťou makroekonomického prostredia a namiesto inflačných foriem verejného financovania ponúkla boj s infláciou a stabilitu cien.

Pri nepochybnom význame tohto teoretického zlomu, dynamizujúcu úlohu v presadení nových prístupov do riadenia verejných financií a fiškálnej politiky v krajinách vtedajších Európskych spoločenstiev zohralo politicko-ekonomické prostredie, osobitne podpísanie (február 1992) a vstup do platnosti (november 1993) Zmluvy o Európskej únii (Maastrichtskej zmluvy), ktorá položila

inštitucionálne základy budúcej Európskej hospodárskej a menovej únie a zaviazala členské štáty k plneniu nominálnych konvergenčných kritérií stanovených v zmluve.

V podmienkach pripravovanej (centralizovanej) menovej únie fungujúcej na báze spoločnej meny, a teda v podmienkach, keď sa členské štáty zaviazali vzdať sa národných nástrojov menovej a kurzovej politiky v prospech jednotnej menovej politiky riadenej (nadržnou) Európskou centrálnou bankou (ECB), sa diskusia o teoretických východiskách na stanovenie funkcií a charakteru fiškálnej politiky ďalej rozšírila o pohľady teórie optimálnej menovej oblasti (OMO). V praxi to znamenalo, že okrem dôrazu na nevyhnutnú konsolidáciu verejných financií, vyplývajúcu z "nadrženej" (prvoradej) úlohy jednotnej menovej politiky ECB orientovanej v projekte menovej únie na cenovú stabilitu, a z nevyhnutnosti zabránenia vzniku negatívnych externalít expanzívnej fiškálnej politiky (rast úrokových sadziieb) medzi členskými štátmi sa prihliadalo na nedokonalé parametre ekonomického prostredia EÚ z hľadiska kritérií OMO a z toho vyplývajúcich potenciálnych nebezpečenstiev vzniku asymetrických šokov z (okrem iného aj) uplatňovania jednotnej menovej politiky na členské štáty menovej únie.

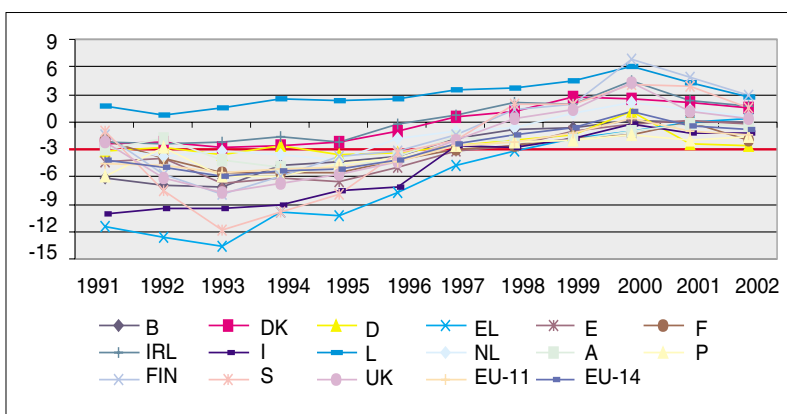
Pre fiškálnu politiku v podmienkach menovej únie z toho vyplynuli dva dôležité závery. Po prvé, rozhodovanie o ekonomicky relevantných aktivitách verejného sektora, ktoré majú vplyv na všeobecné makroekonomické podmienky (mzdy, produkcia, úspory, investície) zostane naďalej v právomoci členských štátov (resp. na regionálnych a lokálnych úrovniach), rovnako ako zabezpečovanie dôležitých verejných statkov (sociálne zabezpečenie, školstvo, zdravotníctvo, obrana a vnútro). Po druhé, keďže bolo zároveň nevyhnutné, aby tieto decentralizované hospodárskopolitické aktivity generovali navzájom konzistentné výsledky, podporujúce (neohrozujúce) fungovanie menovej únie, bolo potrebné stanoviť pre fungovanie verejného sektora a fiškálnu politiku členských štátov určité jasné a dôveryhodné pravidlá. Tieto pravidlá pritom museli byť na jednej strane dostatočne prísne, aby po fiškálnom uvoľnení zo 70. a 80. rokov vytvorili presvedčivo silný tlak na zvýšenie fiškálnej disciplíny v súlade s potrebami menovej únie, na druhej strane museli ponechať vládam členských štátov dostatočnú flexibilitu na riešenie špecifických problémov (asymetrických šokov) vo vývoji domáceho outputu a zamestnanosti.

Maastrichtská zmluva: nominálne konvergenčné kritériá fiškálnej stability

Rámcové pravidlá fiškálnej politiky v podmienkach menovej únie stanovila Maastrichtská zmluva. Uvádzame ich v súhrnnom prehľade. Zmluva na jednej strane stanovila prísne kritériá pre rozpočtové deficity a dlhové pomery (fiškálne nominálne konvergenčné kritériá 3 % HDP pre rozpočtový deficit a 60 % HDP pre vládny dlh) vymedzujúce „zdravie“ verejných financií. Na druhej strane ustanovenia o koordinácii fiškálnych politik a procedúre nadmerného deficitu sú formulované nejednoznačným spôsobom a dávali značný stupeň voľnosti pri ich interpretácii.

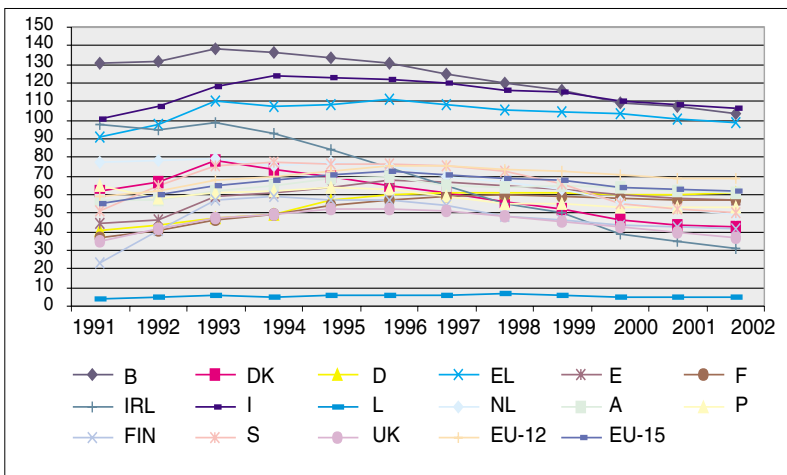
Všeobecne sa uznáva, že práve numerické (transparentné a ľahko kontrolovateľné) konvergenčné kritériá, ktorých splnenie bolo podmienkou vstupu do menovej únie, predstavovali najvýznamnejší nátlakový prvok na usmernenie národných fiškálnych politik a presvedčivú konsolidáciu verejných financií krajín EÚ v druhej polovici 90. rokov. Voči politickému záväzku vytvárali presne definovaný zdroj obáv z vylúčenia z prvého (zakladateľského) kola menovej únie. Všeobecné ustanovenia o hospodárskej a rozpočtovej politike osobitne (ich smerovania v duchu spoločného záujmu) tu mali skôr deklaratívny význam.

Obr. 1 Rozpočtové deficity členských štátov EÚ (1991 – 2002)

EU-11, EU-14 bez Luxemburska

Obr. 2 Hrubý dlh členských štátov EÚ (1991 – 2002)

Fiškálna politika v Maastrichtskej zmluve

- Článok 4 – fundamentálne ustanovenie týkajúce sa EMÚ stanovuje základné princípy pre hospodársku a menovú politiku a pre politiku výmenného kurzu, t. j. stabilné ceny, zdravé verejné financie a menové podmienky a udržateľnú platobnú bilanciu.

Kapitola o hospodárskej politike podrobnejšie vysvetľuje základné rámce pre koordináciu hospodárskej a osobitne aj rozpočtovej politiky členských štátov a ich mnohostranného sledovania a dohľadu:

- Článok 99 sa zaoberá hospodárskymi politikami vo všeobecnosti a poskytuje právny základ pre vytvorenie rámcov mnohostranného dohľadu. Od členských štátov vyžaduje, aby svoje hospodárske politiky považovali za vec spoločného záujmu.

- Článok 104 je ústredným ustanovením pre výkon fiškálnej politiky (spolu s Protokolom č. 5 o procedúre nadmerného deficitu, ktorý je priložený k Maastrichtskej zmluve). Stanovuje, že členské štáty nesmú vykazovať nadmerné deficity verejných financií. Podľa týchto predpisov nadmerný deficit jestvuje, ak a) rozpočtový deficit je vyšší než 3 % HDP, okrem prípadov, ak tento pomer podstatne klesol alebo ak sa neu-

stále znižuje a približuje k úrovni 3 %, alebo ak prekročenie 3 % hodnoty je iba výnimočné a dočasné a deficit zostáva blízko úrovne 3 % HDP a b) pomer hrubého dlhu verejných financií k HDP prevyšuje 60 %, okrem prípadov, ak sa tento pomer dostatočne znižuje a vyhovujúcim tempom približuje k referenčnej hodnote. O tom, či sa členský štát nachádza v pozícii nadmerného deficitu rozhoduje Rada ECOFIN. Ak deficit krajiny bol identifikovaný ako nadmerný, Rada by mala prijať právne podložené rozhodnutia a odporúčania na nápravu, resp. nakoniec pristúpiť k sankciám.

Dôležitými piliermi fiškálneho poriadku v EÚ sú ďalšie tri pravidlá:

- Článok 101 nedovoľuje inštitúciám verejného sektora na národnej úrovni ani na úrovni EÚ prečerpanie účtov alebo získanie iného druhu úveru od ECB či národných centrálnych bánk.

- Článok 102 obsahuje zákaz zvýhodneného prístupu inštitúcií verejného sektora k finančným inštitúciám.

- Článok 103 zdôrazňuje individuálnu zodpovednosť členských štátov za verejné financie: „bezúniková klauzula“ určuje, že v prípade platobnej neschoposti inštitúcie verejného sektora členského štátu nebude jeho záväzky preberať ani EÚ, ani žiaden iný členský štát.

Pakt stability a rastu: strednodobé pravidlo vyrovnaného alebo prebytkového rozpočtu

Úspech nominálnych konvergenčných kritérií pri obnovení fiškálnej disciplíny v členských štátoch EÚ (obr. 1 a 2), ako aj identifikované nedostatky Maastrichtskej zmluvy v ustanoveniach o fiškálnej politike dali podnet na ich hlbšie rozpracovanie. Keďže (s)plnenie konvergenčných kritérií neznamená jednorazovú záležitosť, bolo zároveň potrebné vytvoriť poistný systém, ktorý zabráni odklonu fiškálneho vývoja v členských štátoch od dosiahnutej "maastrichtskej" úrovne harmonizácie. Proces vyústil do dokumentu Pakt stability a rastu¹ (Stability and Growth Pact, ďalej SGP), ktorý Rada Európy prijala v roku 1997. Oproti Maastrichtskej zmluve SGP

predstavuje posun najmä vo výklade procedúry nadmerného deficitu a jej časovej schémy. Osobitne dôležitý je aj spresnený výklad pravidiel fiškálnej politiky a stability verejných financií, ktorú SGP posúva explicitne do strednodobého rámca.

Hlavným cieľom SGP je (1) zabezpečenie trvalého súladu fiškálnych politík s požiadavkami rozpočtovej obozretnosti a (2) sledovanie fiškálneho vývoja v členských štátoch EÚ s cieľom získať včasné signály o prípadnom zhoršení rozpočtového hospodárenia.

Základom mechanizmov na sledovanie rozpočtového vývoja a na uľahčenie koordinácie hospodárskych politík sú programy stability so špecifikáciou strednodobých rozpočtových cieľov, ktoré členské štáty eurozóny² predkladajú Rade ECOFIN a Európskej komisii (ďalej EK).

Ustanovenia o fiškálnej politike v Pakte stability a rastu

Nariadenie o posilnení dohľadu nad rozpočtovými pozíciami a dohľadu a koordinácii hospodárskych politík³ zahŕňa tieto ustanovenia:

Článok 3

1. Každý účastnícky štát je povinný poskytnúť Rade ECOFIN a EK informácie potrebné na účel mnohostranného dohľadu v pravidelných intervaloch (...) formou programu stability, ktorý sa považuje za základ pre cenovú stabilitu a rýchly udržateľný rast vedúci k tvorbe zamestnanosti.

2. Program stability musí obsahovať tieto informácie:

a) strednodobý cieľ pre rozpočtovú pozíciu, ktorá bude blízko k rovnováhe alebo v prebytku, adaptačné smerovanie prebytku/deficitu verejných financií k tomuto cieľu a očakávané smerovanie dlhového pomeru verejných financií;

b) hlavné predpoklady o očakávanom ekonomickom vývoji a dôležitých ekonomických premenných relevantných pre realizáciu programu stability, ako sú investičné výdavky vlády, rast reálneho HDP, zamestnanosť a inflácia;

c) opis opatrení rozpočtovej politiky a ďalších politík, prijatých alebo navrhovaných na dosiahnutie cieľov programu a v prípade hlavných rozpočtových opatrení aj zhodnotenie ich kvantitatívnych dopadov na rozpočet;

d) analýzu vplyvu zmien v hlavných ekonomických predpokladoch na rozpočtovú a dlhovú pozíciu.

3. Informácie o smerovaní pomeru rozpočtového prebytku/deficitu a dlhového pomeru a hlavných ekonomických predpokladoch týkajúcich sa bodu 2 a) a b) musia byť na ročnej báze a musia pokrývať obdobie zahŕňajúce predchádzajúci rok, bežný rok a minimálne tri nasledujúce roky.

Článok 5

1. Na základe hodnotenia EK a Ekonomického a finančného výboru je Rada v rámci mnohostranného dohľadu povinná (...) preskúmať, či strednodobý rozpočtový cieľ stanovený v pro-

grame stability poskytuje bezpečný priestor na zabránenie nadmernému deficitu, či ekonomické predpoklady, na ktorých je program postavený sú reálne a či prijímané a/alebo navrhované opatrenia sú postačujúce na dosiahnutie cieľového adaptačného smerovania k strednodobému rozpočtovému cieľu.

Článok 6

2. V prípade, že Rada identifikuje podstatnú odchýlku rozpočtovej pozície od strednodobého rozpočtového cieľa alebo odchýlku prispôsobovacieho smerovania k nemu, je povinná – s vedomím, že poskytuje včasné varovanie na zabránenie vzniku nadmerného deficitu – upozorniť (...) daný členský štát na nevyhnutnosť nápravných opatrení.

Nariadenie o urýchlí a objasní zavedenia procedúry nadmerného deficitu⁴

Článok 11

Vždy, keď Rada rozhodne o uplatnení sankcií voči zúčastnenému členskému štátu (...), pravidlom bude vyžiadanie bezúročného vkladu.

Článok 12

1. Keď je nadmerný deficit výsledkom nesúladu s kritériom týkajúcim sa pomeru vládneho dlhu (...), čiastka prvého vkladu bude obsahovať pevnú zložku rovnú 0,2 % HDP a pohyblivú zložku rovnú 1/10 rozdielu medzi deficitom v % HDP v predchádzajúcom roku a referenčnou hodnotou 3 % HDP.

2. V každom nasledujúcom roku, až kým nedôjde k zrušeniu rozhodnutia o existencii nadmerného deficitu, Rada hodnotí, či daný účastnícky členský štát prijal účinné nápravné postupy. Ak členský štát menovej únie nekoná v súlade s upozornením Rady, Rada vo svojom ročnom hodnotení rozhodne (podľa čl. 104c bod 11) o sprísnení sankcií. Ak sa rozhodne o dodatočnom vklade, bude sa rovnať 1/10 rozdielu medzi deficitom v % HDP za predchádzajúci rok a referenčnou hodnotou 3 % HDP.

3. Žiaden jednotlivý vklad podľa bodu 1 a 2 nesmie prekročiť hornú hranicu 0,5 % HDP.

¹ Resolution of the European Council on the Stability and Growth Pact (Amsterdam 17. 6. 1997).

² Štáty EÚ, ktoré nie sú členmi eurozóny, majú analogicky povinnosť vypracúvať tzv. konvergenčné programy, a to za rovnakých podmienok a pravidiel, ktoré sa vzťahujú na programy stability členských štátov eurozóny. Nevzťahuje sa však na ne sankčný mechanizmus procedúry nadmerného deficitu. Krajiny kandidujúce na vstup do EÚ budú tiež povinné pristúpiť k SGP, z čoho im vyplynie rovnaká povinnosť vypracúvať konvergenčné programy a predkladať ich na hodnotenie európskymi orgánmi. K osvojeniu relevantnej problematiky a požadovaného metodického spracovania im pomáhajú terajšie predvstupové ekonomické programy.

³ Regulation EC 1466/97 on the strengthening of the surveillance of budgetary positions and the surveillance and coordination of economic policies (7. 7. 1997).

⁴ Regulation EC 1467/97 on speeding up and clarifying the implementation of the excessive deficit procedure.

Povinnosťou Rady je vyžadovať sprísnenie programových cieľov, ak dôjde k záveru, že je to nevyhnutné, sledovať plnenie programov a odporúčať nápravné opatrenia v prípadoch podstatného odklonu rozpočtovej pozície od strednodobých cieľov programu.

SGP obsahuje jednak preventívne prvky (pravidelný monitoring rozpočtového vývoja v intenciách strednodobého výhľadu a maastrichtského kritéria, mechanizmus včasného upozornenia), jednak prvky, ktoré je možné označiť ako varovné (procedúra nadmerného fiškálneho deficitu a sankcie).

Na zabezpečenie trvale udržateľnej rozpočtovej politiky SGP obsahuje záväzok členských štátov udržiavať strednodobé rozpočtové ciele v pozícii, ktorá je blízka rovnováhe, alebo v prebytku. Strednodobým obdobím sa rozumie bežný ekonomický cyklus.

V tejto súvislosti treba zdôrazniť, že na sledovanie strednodobých rozpočtových pozícií sa používajú údaje o cyklicky upravenom (štrukturálnom) rozpočtovom salde. Cielená vyrovnaná (až prebytková) pozícia štrukturálneho salda by mala umožňovať riešiť bežné cyklické fluktuácie a udržiavať vládny deficit počas cyklu na úrovni nepresahujúcej referenčnú hodnotu 3 % HDP. Deficity vyššie než 3 % HDP sa budú považovať za nadmerné, pokiaľ nepôjde o dočasný jav, spôsobený mimoriadnymi okolnosťami a pokiaľ deficit zostane blízko referenčnej hodnoty. Za mimoriadne a dočasné okolnosti sa považujú situácie ako náhodná udalosť mimo kontroly členských štátov s významným dopadom na konsolidovanú pozíciu verejného sektora alebo hlboká recesia, definovaná ročným poklesom reálneho HDP minimálne o 2 %. (Členské štáty sa však dohodli, že budú sledovať referenčnú hodnotu poklesu HDP už o 0,75 %).

V prípade, že vládny deficit členského štátu bude uznaný ako nadmerný, Rada bude formulovať odporúčania na korekciu rozpočtovej nerovnováhy. Členský štát musí prijať účinné opatrenia na jej odstránenie do štyroch mesiacov. Ak podľa úsudku Rady takéto opatrenia neboli v danom termíne prijaté, Rada môže stanoviť sankcie. Sankčné opatrenia sa vzťahujú iba na členské štáty eurozóny.

Postup v prípade nadmerného fiškálneho deficitu (Excessive deficit procedure, EDP)

Identifikácia prípadného nadmerného fiškálneho deficitu obsahuje kroky, ktoré sú zobrazené v diagrame č. 1. O existencii nadmerného deficitu a implementácii následnej korekčnej procedúry, ktorá je zobrazená v diagrame č. 2, rozhoduje Rada ECOFIN. Postupy obsiahnuté v krokoch 1 – 5 (diagram č. 1) sa uplatňujú voči všetkým členským štátom EÚ. Sankcie v rámci krokov 6 – 10 (diagram č. 2) sa vzťahujú iba na členské štáty menovej únie.

1. krok: členské štáty poskytnú údaje o svojich rozpočtoch Európskej komisii (ďalej EK) každoročne k 1. marcu a 1. septembru.

2. krok: EK preskúma dodržiavanie rozpočtovej disciplíny členských štátov podľa článku 104(2) Maastrichtskej zmluvy. Ak členský štát spĺňa požiadavky oboch kritérií (pomery k HDP $\leq 3\%$, resp. 60 %) a ak podľa názoru EK nejestvuje riziko nadmerného deficitu, ďalší postup sa nevyžaduje. V ostatných prípadoch, t. j. vždy, keď plánovaný alebo skutočný verejný deficit členského štátu prevýši referenčnú hodnotu 3 % HDP, úlohou EK je pripraviť správu a iniciovať začatie EDP.

3. krok: EK vypracuje správu v priebehu dvoch týždňov. Stanovisko k správe vypracuje Ekonomický a finančný výbor (EFC, zložený zo zástupcov vlád a Európskeho systému centrálnych bánk), ktorý ho predloží Rade ECOFIN. EK so zohľadnením stanoviska EFC predloží Rade ECOFIN svoje stanovisko spolu s odporúčaním. Ak EK zistí, že deficit prevyšujúci 3 % HDP nie je nadmerný a ak sa tento názor nezhoduje s názorom EFC, musí dôvody svojho rozdielneho stanoviska predložiť Rade ECOFIN písomne.

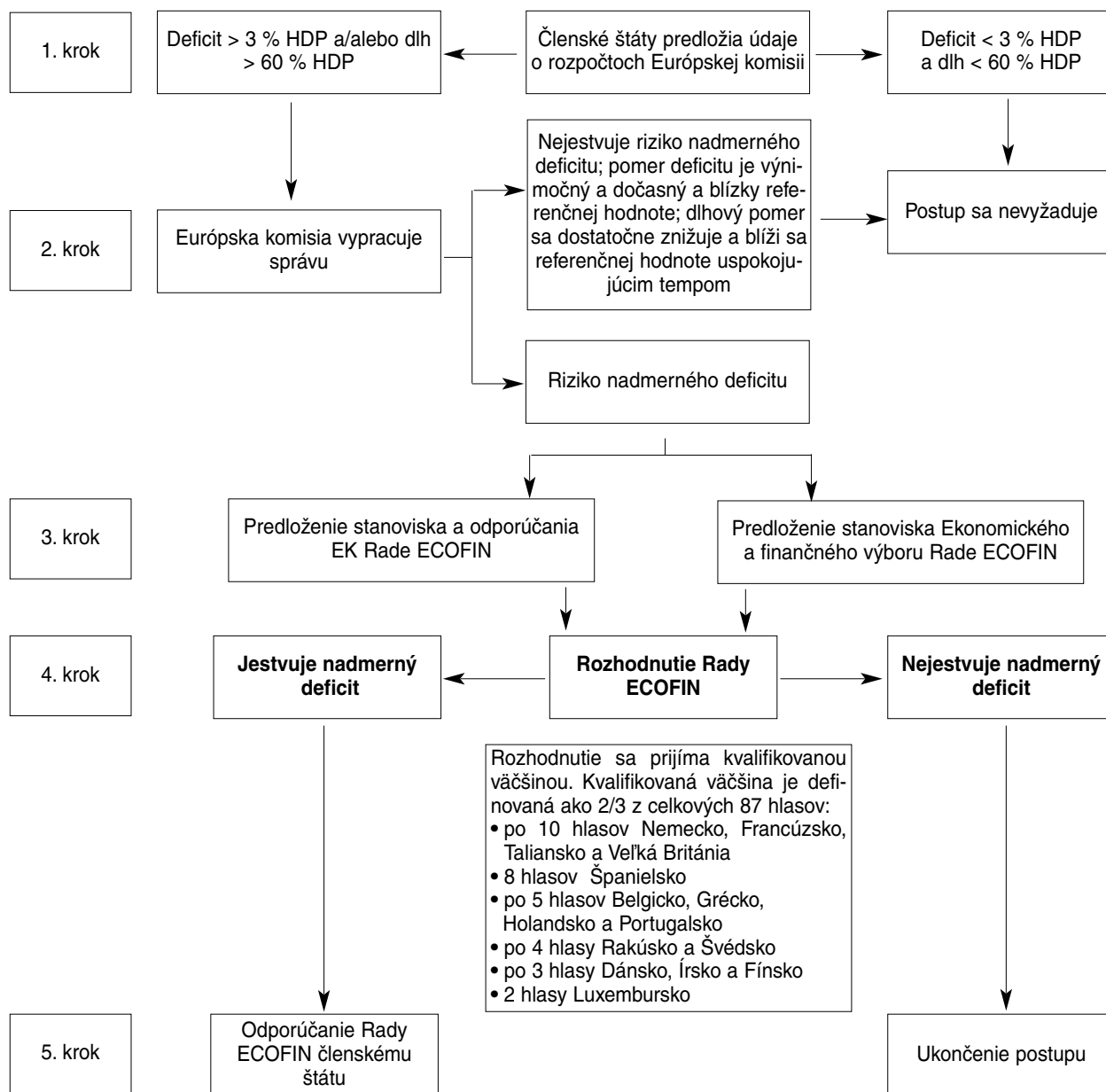
4. krok: Rada ECOFIN po celkovom zhodnotení rozhodne (kvalifikovanou väčšinou) na základe odporúčania EK a zvážení prípadných doplňujúcich pripomienok zo strany členského štátu, či je deficit v danom členskom štáte nadmerný. Rozhodnutie musí byť prijaté do troch mesiacov od predloženia rozpočtových údajov členským štátom Európskej komisii.

5. krok: ak Rada ECOFIN rozhodne, že deficit v danej krajine nie je nadmerný, ďalší postup sa neaplikuje. Ak však rozhodne, že nadmerný deficit jestvuje, musí členskému štátu poskytnúť odporúčania, ktoré sa prijímajú kvalifikovanou väčšinou s vylúčením hlasov zástupcov daného členského štátu na základe odporúčania EK a nezverejňujú sa. Rada ECOFIN musí odporučiť, aby k odstráneniu nadmerných deficitov došlo v čo najskoršom možnom čase od ich vzniku, pričom stanoví dva termíny. Prvý termín je na prijatie účinných korekčných opatrení členským štátom maximálne do 4 mesiacov. Druhý termín je na korekciu nadmerného deficitu, ktorý by mal byť odstránený v roku nasledujúcom po jeho identifikácii, pokiaľ nejestvujú mimoriadne okolnosti.

6. krok: Rada ECOFIN bude sledovať, či členský štát na základe jej rozhodnutia prijme účinné opatrenia. Pri ďalšom rozhodovaní bude vychádzať z opatrení zverených vládou daného členského štátu.

7. krok: ak Rada ECOFIN rozhodne, že nedošlo k prijatiu účinných opatrení, môže svoje odporúčania zverejniť okamžite po uplynutí kontrolného termínu (t. j. po 4 mesiacoch). Ak ide o členský štát menovej únie, Rada ECOFIN má už do 1 mesiaca upozorniť daný štát, aby prijal v presne stanovenom časovom limite opatrenia na zníženie deficitu. Toto rozhodnutie, ako aj následné rozhodnutia v rámci EDP sa prijímajú na základe odporúča-

Diagram č. 1 Rozhodovanie rady ECOFIN o existencii nadmerného deficitu

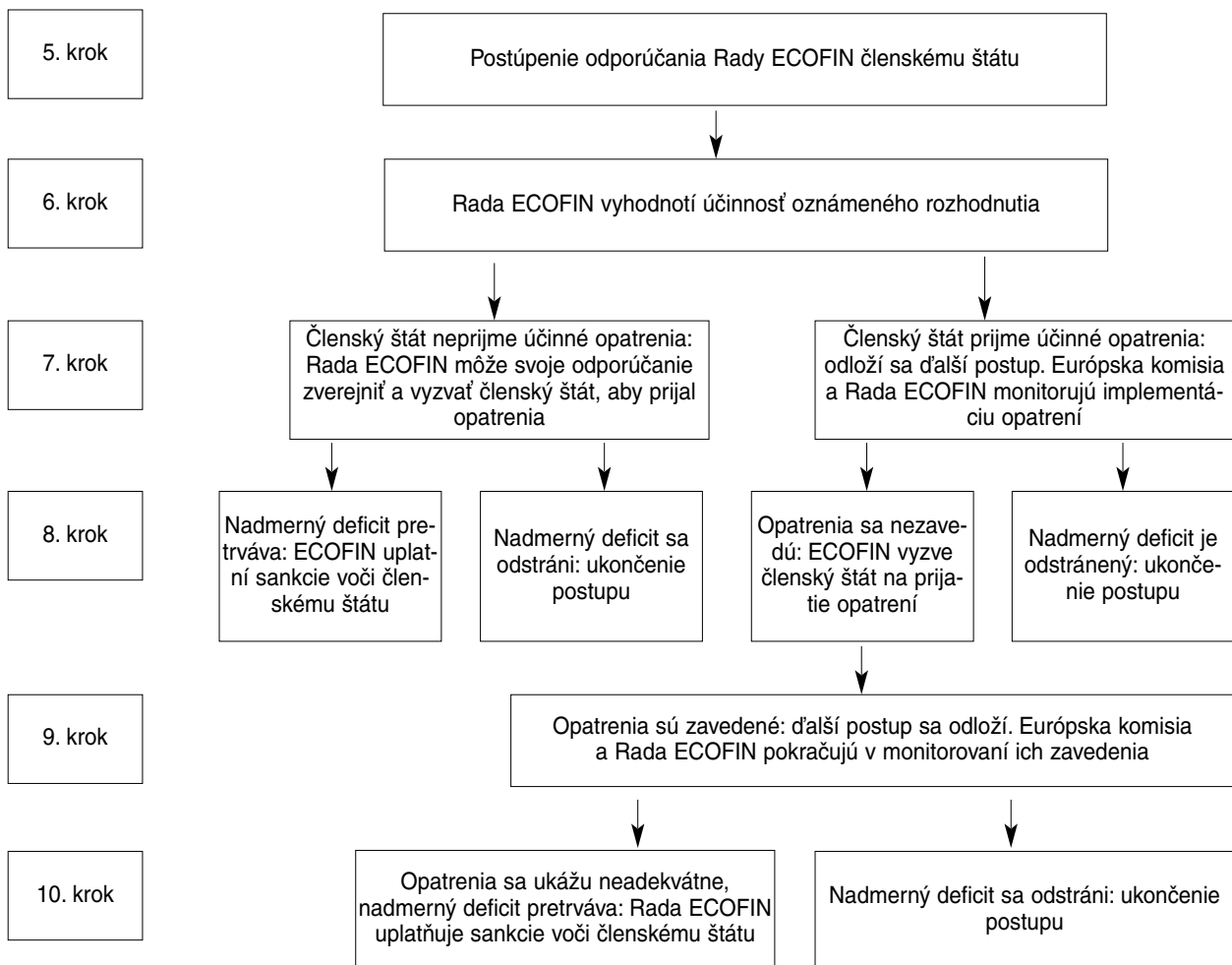
nia EK kvalifikovanou väčšinou s vylúčením hlasov zástupcov daného členského štátu. Ak však Rada ECOFIN rozhodne, že členský štát prijal účinné opatrenia, ktoré zodpovedajú jej odporúčaniam, EDP sa pozastaví. Rada ECOFIN a EK budú monitorovať implementáciu prijatých opatrení.

8. krok: ak Rada ECOFIN dospeje k názoru, že nadmerný deficit bol odstránený, zruší niektoré alebo všetky svoje rozhodnutia o odporúčaní a upozorneniach. Ak boli odporúčania zverejnené, Rada ECOFIN tiež verejným vyhlásením potvrdí, že v danom členskom štáte už nie je nadmerný deficit. Ak však členský štát menovej únie nevykoná nápravné opatrenia v súlade s odporúčaniami a upozorneniami Rady ECOFIN, Rada stanoví sankcie, a to najneskôr do 2 mesiacov od roz-

hodnutia o udelení upozornenia členskému štátu a v rámci 10 mesiacov do referenčného dátumu pre poskytnutie rozpočtových údajov Európskej komisii. V prípade zámerne plánovaného deficitu, o ktorom sa Rada ECOFIN domnieva, že bude nadmerný, možno uplatniť aj urýchlený postup. Keď po odložení EDP členský štát menovej únie nezavedie korekčné opatrenia alebo keď skutočné údaje pravidelne hlásené EK (každý rok k 1. marcu a 1. septembru) indikujú, že daný štát nadmerný deficit neodstránil v časových limitoch stanovených v rámci odporúčaní, Rada ECOFIN je povinná okamžite vyzvať tento štát, aby v presne určenom časovom limite prijal opatrenia na zníženie deficitu.

9. krok: ak členský štát menovej únie koná v súlade s upozorneniami Rady ECOFIN, EDP sa odloží. Dĺžka

Diagram č. 2 Procedúra po rozhodnutí Rady ECOFIN o existencii nadmerného deficitu

obdobia odloženia EDP nesmie byť zahrnutá ani do dvojmesačného, ani do desaťmesačného obdobia uvedeného v 8. kroku ako hraničný limit na zavedenie sankcií. Rada ECOFIN a EK monitorujú implementáciu prijatých opatrení.

10. krok: ak podľa názoru Rady ECOFIN bol nadmerný deficit odstránený, EDP sa ukončí (ako v 8. kroku). Ak sa však prijatý postup členského štátu menovej únie ukázal podľa názoru Rady ECOFIN ako neadekvátny, alebo ak skutočné údaje pravidelne oznamované EK indikujú, že nadmerný deficit nebol odstránený v časových limitoch špecifikovaných v upozorneniach, Rada ECOFIN je povinná okamžite rozhodnúť o stanovení sankcií.

Prijalo sa pravidlo, že sankcie budú predstavovať neúročný vklad. Rada ECOFIN však môže rozhodnúť o nahradení tohto vkladu 2 opatreniami:

a) požadovať od členského štátu zverejnenie Radou špecifikovaných dodatočných informácií predtým, než vláda pristúpi k emisii obligácií a cenných papierov,

b) vyzvať Európsku investičnú banku, aby prehodnotila svoju pôžičkovú politiku voči danému členskému štátu.

Podľa prijatého pravidla vklad sa bude konvertovať na pokutu, ak do dvoch rokov od rozhodnutia o sankčnom

vklade členského štátu nedôjde ku korekcii deficitu. Prostriedky získané z pokút sa budú rozdeľovať medzi tie členské štáty menovej únie, ktoré nebudú vykazovať nadmerný deficit, a to v proporciách zodpovedajúcich ich podielom na celkovom HDP menovej únie. Rada ECOFIN zruší sankcie v závislosti od preukázaného pokroku členského štátu pri odstraňovaní nadmerného deficitu. Všetky ostatné sankcie budú zrušené po zrušení rozhodnutia o existencii nadmerného deficitu. Pokuty však nebudú vrátené.

Literatúra

1. GLOCKNER, G.: Fiscal Policies in the European Union: Policy-making in a Rule-based Framework. Referát z konferencie Národnej banky Poľska, Varšava 22. – 23. 10. 2002.
2. The Implementation of the Stability and Growth Pact. ECB Monthly Bulletin, máj 1999.
3. Zmluva o Európskej únii. Amsterdamské znenie. Bratislava, SAP 1999.

VSTUP SLOVENSKA DO EURÓPSKEJ ÚNIE

VÝCHODISKÁ A ŠANCE

doc. Ing. Milan Šikula, DrSc.

Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky SAV, Bratislava

Vstup do Európskej únie predstavuje jedinečnú historickú šancu a existenčnú potrebu, ktorá nemá z hľadiska národno-štátnych záujmov SR alternatívu. Organickou súčasťou úspešného dobiehania prvej skupiny kandidátskych krajín je aj vypracovanie východiskovej štúdie o ekonomických a sociálnych súvislostiach vstupu SR do EÚ. Na základe uznesenia vlády SR č. 248 z 13. marca 2002 ju vypracoval Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky SAV.

Základným cieľom prezentovanej štúdie bolo rozpracovanie relatívne ucelenej vedeckej argumentácie ekonomických a sociálnych súvislostí zdôvodňujúcich existenčnú opodstatnenosť politicko-strategického smerovania SR do EÚ. Pritom sa usiluje o vyvážený pohľad tak na prínosy, ako aj na riziká. Na jednej strane identifikuje niektoré možné problémy a pravdepodobné, najmä počiatočné, časovo ohraničené riziká, na redukciu, resp. ich elimináciu je potrebné sústrediť pozornosť už v prípravnom období. Štúdia objasňuje širokú škálu prínosov, ktorých racionálne využívanie dáva záruku jednoznačnej dlhodobej výhodnosti integrácie SR do EÚ.

Výsledky štúdie by mali tiež významne prispieť k pre-

konávaniu nízkej a nedostatočnej informovanosti a ňou podmienených ilúzií a nereálne optimistických, ako aj prehnane pesimistických očakávaní a mýtov. Súvisí s tým aj pomerne rozšírená predstava, že veľký rozsah problémov a ťažkostí našej ekonomiky a najmä náročnosť ich riešenia sú alebo budú spojené a vyvolané vstupom do EÚ. V tejto súvislosti je úlohou štúdie ukázať, že rozhodujúcu časť problémov by sme museli v podmienkach zostrenej globálnej konkurencie tak či tak riešiť a že práve účasť v integračnom procese nám môže uľahčiť a urýchliť nevyhnutnú globalizačnú adaptáciu. Ak sa budeme efektívne pripravovať na vstup do EÚ a racionálne využívať šance a možnosti s tým spojené, bude začlenenie do integrovaného hospodárskeho priestoru pôsobiť ako katalyzátor účinnej adaptácie našej ekonomiky. V tomto zmysle štúdia sleduje tiež určitý mobilizačný cieľ napomôcť prekonávaniu pasívne vyčkávacích názorov a postojov a prispieť k zvýšeniu motivácie zameranej na to, aby všetky štruktúrne súčasti našej ekonomiky na každej úrovni čo najúčelnejšie využili čas zostávajúci ešte do vstupu SR do EÚ na zlepšenie našej pripravenosti využívať výhody a zvládať riziká integrácie.

Makroekonomický a inštitucionálny rámec vstupu do EÚ

Vývoj tranzitívnych ekonomík aj jeho porovnanie s vývojom hospodárstva v krajinách EÚ dokazuje, že nevyhnutnou podmienkou zabezpečenia trvalého a na riešenie konvergenčnej úlohy dostatočne vysokého tempa rastu je jeho rovnomernosť. Tá je zasa (aj o tom hovoria praktické skúsenosti) výrazne podmienená udržiavaním ekonomiky v stave rovnováhy, čo si vyžaduje tak zodpovednú hospodársku politiku, ako aj, ba na Slovensku rovnako ako v ďalších tranzitívnych ekonomikách predovšetkým, dôsledné dokončenie reforiem.

Vo vzťahoch medzi stabilitou a rastom pôsobí kauzalita obojsmerne. Dôraz na jednu z jej stránok, a najmä na smer impulzov prúdiacich od rovnováhy k rastu, sa kladol len preto, lebo Slovensko usilujúce sa o vstup do EÚ má tranzitívnu ekonomiku so silnými nerovnováhotvornými faktormi a málo účinným rovnováhotvorným mechanizmom.

Nie samotná integrácia, ale skôr v súčasnosti pôsobiace vnútorné vlastnosti fungovania slovenskej ekonomiky sú hlavným rizikovým faktorom ohrozenia jej stability. Chronický sklon k nerovnováhe, spôsobený nedostatoč-

nou úrovňou konkurenčnej schopnosti, bol už viackrát len dočasne eliminovaný rôznymi súbormi stabilizačných opatrení.

V produkcii zakódovaná vysoká náročnosť na medzispotrebu a náročnosť na dovoz spôsobuje zraniteľnosť ekonomiky. Tá je navyše vystupňovaná v dôsledku náchylnosti verejných financií reprodukovat deficitu a dlhy.

Záverečná fáza príprav na vstup do EÚ musí teda byť fázou obozretnej fiškálnej politiky kombinovanej so snahou o reformu problémových oblastí verejného sektora. Spolu s odstraňovaním ďalších deformácií trhového prostredia by to malo viesť k vytvoreniu takých podmienok, ktoré umožnia slovenskej ekonomike správať sa ako štandardná trhová ekonomika a eliminovať tak špecifické – transformačné faktory pôsobiace na cykly kolísania rovnováhy.

Sústavné udržiavanie vysokej miery investícií slovenského hospodárstva možno považovať za jeho komparatívnu výhodu prispievajúcu k zachovaniu jeho dlhodobu vysokého tempa rastu HDP. Investičná náročnosť hospodárskeho rastu dosiahla na Slovensku v pomere k iným tranzitívnym ekonomikám vcelku uspokojivú hodnotu. Bola tiež nižšia ako bol priemer v EÚ – 15 a v jej južnom krídle.

Vlastné akumulčné zdroje SR sa v rokoch 1993 až 2000 zväčšovali o cudzie zdroje vo väčšom rozsahu než v iných tranzitívnych ekonomikách. To na jednej strane posilnilo investičný potenciál Slovenska, no na druhej strane ohrozilo jeho makroekonomickú stabilitu preto, lebo v zahraničných zdrojoch najmä do roku 1998 vrátane prevažovali úvery (v značnej miere so štátnou garanciou) nad priamymi zahraničnými investíciami.

Vážnou otázkou je vplyv vstupu do EÚ na vývoj situácie na trhu práce. Analýza trendov, ktoré na ňom pôsobia naznačuje, že v slovenskej transformujúcej sa ekonomike už fungujú sily, ktoré (po prekonaní súčasného ochabnutia svetového hospodárstva) v strednodobom časovom horizonte, a teda už v horizonte možného prijatia SR do EÚ sú schopné navodiť trvalejší obrat v doteraz nepriaznivom vývoji zamestnanosti aj nezamestnanosti.

Vývoj verejných financií svedčí o tom, že ich reforma ešte nie je uvedená do stavu zabezpečujúceho ich trvalý pozitívny vplyv na makroekonomickú stabilitu.

Zaostávanie inštitucionálnych reforiem (charakteristické pre doterajšie fázy transformácie) umožňovalo síce krátkodobé pozitívne výsledky v menovom vývoji, ale za cenu narastania dlhodobých problémov a poklesu kurzu slovenskej koruny. Ukázalo sa teda, že nominálna konvergencia sa stane reálne dostupnou až po vykonaní všetkých štruktúrnych zmien potrebných na to, aby na Slovensku bola štandardne fungujúca trhová ekonomika. Hlavnou oblasťou inštitucionálnych reforiem je v súčasnosti harmonizácia právneho systému SR a EÚ (prijímanie *acquis communautaire*). Slovensku sa podarilo pomerne rýchlo dobehnúť ďalšie kandidátske krajiny v prijímaní prístupových kapitol.

Súčasťou inštitucionálnych reforiem je aj posilnenie vymáhateľnosti práva, ktorej má prispieť uskutočňujúca sa reforma súdnictva zameraná na zlepšenie práce sudcov a skrátenie lehôt súvisiacich s riešením jednotlivých prípadov.

Východisková úroveň konkurenčnej schopnosti slovenskej ekonomiky

Hlavnou prioritou pre kandidátske krajiny v príprave na vstup do EÚ je reálna konvergencia ekonomiky z pozície dosiahnutej úrovne konkurenčnej schopnosti ekonomiky.

Aj Slovenská republika stojí pred úlohou naplnenia uvedeného kritéria, pretože úroveň konkurencieschopnosti ekonomiky SR vo všeobecnosti je zatiaľ relatívne nízka. V hrubom domácom produkte v parite kúpnej sily na obyvateľa dosahuje Slovensko len 49 % priemernej úrovne EÚ.

Prejavom nízkej konkurenčnej schopnosti je aj úroveň deficitu obchodnej bilancie, kde Slovensko v období 1994 až 1999 dosahovalo podiel deficitu na HDP $-7,2\%$. Slovenská ekonomika v porovnaní s ostatnými kandidátskymi krajinami má najnižší podiel domácej výroby na domácom dopyte (spotrebe a investíciách).

Avšak závažné je najmä to, že hlavné riziká konkurenčnej schopnosti slovenskej ekonomiky na prahu jej vstupu do EÚ sú vyvolané predovšetkým hlbokým zaostávaním produktivity. Tá dosahuje zhruba tiež len polovičnú úroveň priemeru EÚ (HDP, USD, PPP na pracovníka), resp. len približne 20 % v prepočte bežným výmenným kurzom. Nízka produktivita je rozhodujúcou príčinou nízkej porovnateľnej cenovej hladiny, ktorá dosahovala koncom roku 2000 len 36 % priemeru EÚ.

Nízka kvalitatívna konkurenčná schopnosť sa ešte stále odráža v nepriaznivých absolútnych výmenných reláciách (terms of trade). Kilogramové ceny vývozu oproti dovozným cenám boli v roku 2000 stále ešte nižšie, hoci došlo k zlepšeniu. Najvyššiu disparitu zaznamenávajú práve energetiky a kapitálovo náročné komodity (v podstate tovary s nízkym stupňom spracovania), čo je tiež dôkazom ich najpriaznivejšej konkurencie cenou. Potešiteľné je, že k značnému priblíženiu kilogramových cien vývozu a dovozu v roku 2000 došlo pri sofistikovaných výrobkoch. Hlavný problém zvýšenia konkurencieschopnosti slovenskej ekonomiky spočíva v znižovaní zaostávania v produktivite práce v kombinácii so zvyšovaním miery pridanej hodnoty v hrubej produkcii.

Slovensko dosahovalo v roku 1997 pri obchodovateľných tovaroch (v priemysle) iba 32 % úrovne produktivity práce z pridanej hodnoty vo vybraných vyspelých krajinách EÚ. Bolo to výsledkom podstatne vyššej produktivity z hrubej produkcie (49 %), a naopak podstatne nižšej miery pridanej hodnoty (23 %).

V súvislosti s nízkou produktivitou práce a mierou pridanej hodnoty v priemysle SR voči priemeru EÚ zaznamenáva Slovensko aj nízku úroveň miezd na pracovníka.

Nominálne mesačné mzdy na pracovníka vo výrobe obchodovateľného tovaru SR v roku 1997 predstavovali iba 10,3 % úrovne vyspelých krajín EÚ, 11,1 % úrovne v Rakúsku, 9,1 % úrovne v SRN a 17 % úrovne v Španielsku. Samozrejme, reálne mzdy na pracovníka (v prepočte na paritu kúpnej sily) boli vyššie. Stále však znamenali iba 28 % úrovne vo vybraných krajinách EÚ.

Sektorová štruktúra ekonomiky SR sa od roku 1989 výrazne priblížila k proporciám, ktoré sú typické pre členské štáty EÚ. V podrobnejšie členených vrstvách štruktúry výroby i služieb je však evidentný nižší podiel moderných technologicky a poznatkovo náročných aktivít.

Relatívne vysokú úroveň produktivity práce dosahuje Slovensko v sektore služieb, a to tak v medzinárodnom porovnaní, ako aj na základe medziodvetvového porovnania v rámci Slovenska. Osobitne významné je, že produktivita práce sa v tomto sektore zvyšuje zároveň s rastom zamestnanosti. Pri medzinárodnom porovnaní detailnejšej štruktúry sektora služieb sa však ukazuje, že na Slovensku sú menej rozvinuté práve tie služby (finančné služby, služby výskumu a celé spektrum služieb pre podniky), ktoré sa v modernej ekonomike veľmi dynamicky rozvíjajú. Ich podiel na zamestnanosti dosahuje iba polovičnú úroveň ako vo vyspelých ekonomikách. Nedo-

statočný rozvoj tejto skupiny služieb jednoznačne signalizuje zaostávanie za vyspelými ekonomikami v oblasti, ktorá vytvára nevyhnutné zázemie na zvýšenie úspešnosti exportného sektora v kvalitatívnej súťaži.

Zmeny v štruktúre produkcie spracovateľského priemyslu, ktoré sa uskutočnili v priebehu transformácie naznačujú, že tá sa postupne približuje k štruktúre, ktorá je charakteristická pre vyspelé krajiny EÚ. Hlavným problémom spracovateľského priemyslu SR teda už nie je jeho štruktúra na úrovni odvetví, ale predovšetkým pomalý priebeh zavádzania nových technologicky a poznatkovo náročných výrob v rámci jednotlivých odvetví o vnútroodvetvových štruktúrach, bez ktorých nie je možné ani rýchlejšie zvyšovanie kvalitatívnej konkurenčnej schopnosti.

Ekonomický rozvoj SR je sprevádzaný vznikom a prehlbovaním disparít medzi regiónmi (krajmi, ale najmä medzi okresmi).

V roku 2000 bol HDP na obyvateľa vytvorený v ekonomicky najrozvinutejšom Bratislavskom kraji dvojnásobkom priemeru dosiahnutého v SR a viac než trojnásobkom HDP na obyvateľa v najmenej rozvinutom Prešovskom kraji. V tom istom roku bolo na 100 obyvateľov v Bratislavskom kraji 56,7 pracovných príležitostí, v Prešovskom kraji 29,8 a v ostatných krajoch 33,2 až 40,8. Mesačné príjmy z pracovnej činnosti na obyvateľa dosiahli v roku 2000 v priemere za Slovensko 3328 Sk, v Prešovskom kraji 1791 Sk a v Bratislavskom kraji 10 434 Sk. Miera nezamestnanosti sa v roku 2001 rovnala v Košickom kraji 24,8 % a Bratislavskom kraji 8,3 %.

Uvedené podmienky sa mali vytvoriť už v predvstupovej fáze tak, aby v prvých rokoch po vstupe do EÚ bolo možné získať finančné zdroje zo štruktúrnych fondov a z Kohézneho fondu (ŠF a KF), predbežne na roky 2004 až 2006 rozpočítané vo výške 1,8 mld. EUR.

Integračné efekty

Determinantom, ktorým môže integrácia do EÚ najväčšími prispieť k zabezpečeniu rastu produktivity ako kľúčového faktora podstatného zvýšenia konkurenčnej schopnosti, je intenzívnejší prílev priamych zahraničných investícií (PZI) do ekonomiky SR. Dá sa predpokladať, že Jednotný trh EÚ poskytne viac ponúk pre Slovensko v oblasti prílevu priamych zahraničných investícií, a to jednak rozvinutím procesov vnútroodvetvovej mikrošpecializácie s cieľom vyššieho využívania úspor z rozsahu, jednak prehlbovaním procesu produktovej diferenciácie v EÚ a imitácie v SR. Obidva tieto procesy budú znamenať prehlbenie procesu medzinárodného znovorozdeľovania výroby v rámci rozšírenej EÚ, čo je úzko spojené s priamym investovaním v zahraničí.

To by malo v SR viesť k postupnému dosiahnutiu objemov PZI bežných v krajinách EÚ, kde objemy v prepočte na obyvateľa sú podstatne vyššie ako v súčasnosti v SR (približne 800 USD). Priemer za EÚ sa pohybuje okolo 3000 USD.

Podľa modelových prepočtov aj vzhľadom na uvedený odhad vývoja úrovne PZI by v rokoch 2004 – 2008 súhrnná produktivita mohla rásť priemerným tempom 3,7 % ročne.

Pri predpokladanom raste produktivity by mohla kurzová odchýlka poklesnúť zo súčasnej hodnoty 2,7 v roku 2001 na úroveň 2,0 koncom roka 2008, čo by bolo podstatné zlepšenie oproti jej stagnácii alebo skôr rastu v poslednom desaťročí. Porovnateľná cenová hladina by sa mala výrazne priblížiť k priemeru EÚ, a to zo súčasných 36 % zhruba na 46 % v roku 2006 a na úroveň 49,7 % v roku 2008. Na tomto priblížení by sa mal podieľať hlavne rast domácich cien, ale vďaka rastu produktivity aj mierne zhodnocovanie menového kurzu.

Súčasne s rastom porovnateľnej cenovej hladiny by sa mala zvýšiť aj mzdová hladina. Nominálna priemerná mzda by sa podľa modelových prepočtov mala zvýšiť v roku 2006 oproti roku 2001 zhruba 1,55-krát a do konca roka 2008 až 1,88-krát. Ak sa v rokoch 2002 až 2003 predpokladá jej rast v priemere 8,7 % ročne, v rokoch 2004 až 2008 by mala rásť 9,7 % ročne (pri neskoršom vstupe len 8 % ročne).

Reálna mzda by po dvoch rokoch poklesu a nepatrnom vzraste v roku 2001 mohla v rokoch 2002 – 2003 rásť priemerne 3,6 % ročne, avšak v rokoch 2004 až 2006 by sa jej rast spomalil asi na 2,7 % ročne. V období 2007 až 2008 by sa jej rast mohol pohybovať okolo 4 % ročne.

Rozpočtové efekty

Súhrnný efekt budúcej harmonizácie daní (rast príjmov z nepriamych daní a pokles príjmov z priamych daní) bude prínosom pre štátny rozpočet SR, ako aj pre financovanie štruktúrnych projektov. Znižovanie priamych daní však môže byť stimulom rozvoja ponukovej stránky ekonomiky (zavádzanie moderných technológií, výrobové inovácie a pod.).

Celková suma predvstupovej pomoci Slovensku v rokoch 2001 – 2004 by mohla dosiahnuť 414 až 614 mil. EUR, t. j. 18 až 27 mld. Sk.

Po vstupe do EÚ bude SR využívať zdroje zo štruktúrnych fondov a z Fondu kohézie. Tieto príjmy by nemali prekročiť 4 % HDP. Skúsenosti iných krajín ukazujú, že kapacita SR absorbovať transfery z EÚ sa bude zvyšovať iba postupne.

V štúdiu sa odhaduje, že v období 2004 až 2008 by SR mohla reálne absorbovať príjem zo štruktúrnych fondov EÚ približne vo výške 12 až 18 mld. Sk ročne (0,3 až 0,4 mld EUR), t. j. asi 1,1 % HDP. To by vyžadovalo, aby SR v štátnom rozpočte vyčleňovala v uvedenom období zhruba 15 – 20 mld. Sk ročne na spolufinancovanie príslušných projektov.

Medzitým EK stanovila postup pri výpočte príspevku nových členských štátov, ktorý by podľa predbežných odhadov MF SR mal v roku 2004 dosiahnuť zhruba 13 mld. Sk (t. j. zhruba 1,1 % HDP).

Náklady spojené s implementáciou štandardov a noriem EÚ

Vstup SR do EÚ bude spojený aj s pomerne veľkými, prevažne investičnými nákladmi. Ich základnou príčinou nie je sám vstup, ale štyridsaťročné prerušenie vývoja trhovej ekonomiky, počas ktorého boli jednotlivé oblasti veľmi zanedbané až deštruované.

Z hľadiska pohľadu na životné prostredie ako celok náklady na zabezpečenie súladu so štandardmi a normami EÚ v časovom horizonte do roku 2007, resp. 2015 možno odhadovať na 120 až 140 mld. Sk v cenách roka 2001. Celkové náklady podnikov na implementáciu všetkých zdravotno-bezpečnostných noriem sa odhadujú na 20 až 30 mld. Sk. Odhadované náklady na implementáciu štandardov EÚ v hlavných oblastiach agropotravinárskeho sektora SR do roku 2006 dosahujú celkovo 14 až 20 mld. Sk. (Finančné zdroje z predvstupových a štruktúrnych fondov pre daný sektor možno očakávať zhruba vo výške 10 až 15 mld. Sk).

Z hľadiska implementácie štandardov EÚ je významný úsek energetiky. Vstup Slovenska do Európskej únie z hľadiska nárokov na finančné zdroje sa v tejto oblasti dotýka najmä bezpečnosti zásobovania energiou a jadrovej energetiky.

Špecifickou oblasťou v negociačnom a implementačnom procese je oblasť vnútornej bezpečnosti, osobitne Schengenská dohoda. Náklady s tým súvisiace sa odhadujú zhruba na 1 mld. Sk.

Základné charakteristiky makroekonomických scenárov

Celkové ekonomické a sociálne trendy pri predpokladanom vstupe SR do EÚ v roku 2004 sú zobrazené v ekonometrických scenároch. Príjmové a nákladové efekty súvisiace s prevzatím princípov a zásad rozpočtovej politiky EÚ a s implementáciou *acquis* by sa podieľali na raste HDP asi 1 %. Reálny ekonomický rast v rokoch 2004 – 2006 by mal dosiahnuť 4,8 % ročne a 5,2 % v rokoch 2007 – 2008. Analogicky reálny rast súhrnnej produktivity práce by sa mal pohybovať na úrovni 3,5 % a 3,9 %.

Spotreba domácností by mala v období 2004 – 2008 rásť tempom 4,4 % pri klesajúcom podiele spotreby vlády. Tvorba hrubého fixného kapitálu v rovnakom období by sa mala ročne zvyšovať o 4,8 %, no podiel na HDP sa zníži z 31 % v roku 2001 na 27 – 29 % v roku 2008. U miery úspor sa predpokladá zníženie z 26,6 % v roku 2001 na 25,8 v roku 2008.

Pri predpokladanom zvýšení konkurencieschopnosti by mal vývoz v rokoch 2004 – 2008 rásť priemerným tempom 12,2 % a dovoz mierne nižším 11,0 %, čo by malo umožniť zníženie deficitu bežného účtu platobnej bilancie na prijateľných -3,2 % HDP v roku 2008. Miera inflácie by sa mala pohybovať z 7,1 % v roku 2001, na predpokla-

daných 3,8 – 5 % v roku 2002 v dôsledku odloženia nevyhnutných deregulácií, ktoré sa musia realizovať v roku 2003, čo zvýši infláciu na 6,1 %. V rokoch 2004 – 2006 by sa mala udržať na úrovni 6,7 % a potom postupne znižovať na štandardnú úroveň vo vyspelých ekonomikách.

Priemerná nominálna mzda by mala rásť v rokoch 2002 – 2003 o 8,7 % a v rokoch 2004 – 2008 o 9,7 % ročne, takže v roku 2008 by mala byť 1,88 -krát vyššia ako v roku 2001. Reálna mzda by mala v rokoch 2002 až 2003 rásť priemerne o 3,6 % ročne. Po spomalení v rokoch 2004 – 2006 na 2,7 % by sa v rokoch 2007 až 2008 mohlo pohybovať jej tempo rastu okolo 4 % ročne.

Rast zamestnanosti, ktorý sa dosiahol v roku 2001 na úrovni 1 % sa očakáva aj v rokoch 2002 a 2003. V období rokov 2004 – 2008 by mala zamestnanosť rásť 1,2 % ročne, v dôsledku čoho by sa mala nezamestnanosť znížiť z dnešných asi 19 % na úroveň okolo 15 % v roku 2008.

Modelové prepočty konvergencie ekonomickej úrovne ukazujú, že v roku 2001 predstavoval ukazovateľ HDP/obyvateľa v PPP 48,5 % priemeru krajín EÚ-15, v rokoch 2004 – 2006 by sa mal zvýšiť na 52,1 % a v rokoch 2007 – 2008 mal dosiahnuť 54,9 %. Z analogických prepočtov porovnateľnej cenovej hladiny vyplýva, že cenová hladina SR dosahovala v roku 2001 36,9 % cenovej hladiny EÚ a že období 2004 – 2006 by to malo byť 44,6 % a v roku 2008 49,7 %.

Z povahy modelových simulačných prepočtov je zrejme, že prezentované výsledky majú len orientačný charakter.

Okrem toho, dosahové štúdie, ak majú plniť ich úlohu, je potrebné vzhľadom na vývoj tak v rámci EÚ, ako aj v rámci kandidátskych krajín opakovane akumulovať a konkrétne efekty, prínosy a riziká prepočítavať na zmenené podmienky.

Literatúra

1. Agnew, J.: How Many Europes? The European Union, Eastward Enlargement and Uneven Development, Norway, 14 – 17. September 2002.
2. Balassa, B.: Teorie ekonomické integrace, Svoboda, Praha, 1986.
3. Economic Commission for Europe: Economic Survey of Europe 2000, No. 1, New York and Geneva, UN 2000.
4. European Union: Extraordinary European Council (Lisbon), 23. – 24. marca 2000. Presidency Conclusion, Brussels; European Council/European Union 2000.
5. Ekonomické a sociálne súvislosti vstupu SR do EÚ – prínosy a riziká, dosahová štúdia vypracovaná pre vládu SR, ÚSSE SAV, Bratislava, jún, 2002.
6. Sociálna a ekonomická súvislosť integrácie ČR do EÚ, Nové príležitosti a možná riziká, Praha, 2002.

VÝKLAD POJMOV

V súvislosti s integráciou Slovenskej republiky do Európskej únie a harmonizáciou nášho právneho poriadku s legislatívou Európskej únie sa používajú pojmy, ktoré nie sú bežné, a preto ich obsah chceme objasňovať v tejto rubrike. Pri ich výklade vychádzame zo schválenej metodiky upravujúcej základné pravidlá a metódy aproximácie práva s cieľom pripraviť a schváliť taký právny predpis, ktorý sa stane funkčnou súčasťou právneho poriadku zlučiteľného s právom Európskej únie.

Európske právo (acquis communautaire) – systém právnych noriem Európskej únie a noriem neprávneho charakteru, pričom aproximácia tohto systému noriem je jedným z predpokladov vstupu Slovenskej republiky do Európskej únie.

Právny akt – právny predpis vydaný príslušným orgánom podľa Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva, Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva uhlia a ocele, Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu alebo Zmluvy o Európskej únii.

Právny predpis – všeobecne záväzný právny predpis SR.

Recepcia (prevzatie) práva – proces zameraný na prenos právneho poriadku, jeho časti, resp. právnej kultúry iného štátu, únie a podobne do právneho poriadku SR. Recepcia európskeho práva sa uskutočňuje formou aproximácie práva.

Aproximácia (zblížovanie) práva – proces prípravy a prijímania právnych predpisov spolu s vytváraním podmienok na ich riadnu aplikáciu, tak aby sa postupne dosiahla úplná zhoda právnych predpisov Slovenskej republiky s právom Európskej únie. Aproximácia má nasledujúce formy:

- **transpozícia (premietnutie)** je proces zameraný na dosiahnutie rovnakých právnych účinkov v právnych predpisoch, a to buď prijatím, zmenou, doplnením, alebo zrušením právnych predpisov,

- **adaptácia (prispôsobenie)** je proces zameraný na prispôsobenie našich právnych predpisov, tak aby sa vytvorili podmienky na fungovanie režimu, ktorý existuje v Európskej únii, a to buď prijatím, zmenou, doplnením, alebo zrušením právnych predpisov,

- **koordinácia** je proces smerujúci k zosúladieniu legislatívy alebo administratívnej praxe v prípadoch, keď adaptácia alebo transpozícia nie je možná alebo potrebná,

- **implementácia** je proces spočívajúci v transpozícii právneho aktu a následnom vydaní vykonávacích predpisov („implementácia v užšom zmysle“), resp. je to výklad, aplikácia, vynútenosť a dodržiavanie právnych predpisov zlučiteľných s právom Európskej únie, ktoré zabezpečujú orgány verejnej moci („implementácia v širšom zmysle“).

V Official Journal of the European Union bola zverejnená:

SMERNICA 2000/12/ES EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY z 20. marca 2000 o zakladaní a podnikaní úverových inštitúcií

Jej cieľom je odstrániť najväčšie rozdiely v zákonoch členských štátov, ktoré stanovujú pravidlá na zakladanie a podnikanie úverových inštitúcií. Predstavuje základný nástroj na vytvorenie vnútorného trhu z hľadiska práva na zakladanie úverových inštitúcií a práva na poskytovanie finančných služieb. Vychádza z princípu, že vo všetkých členských štátoch treba vytvoriť rovnaké podmienky pre hospodársku súťaž medzi úverovými inštitúciami. Vzťahuje sa na všetky inštitúcie, ktorých predmetom podnikania je prijímanie peňažných prostriedkov v podobe vkladov alebo iných nástrojov (napr. emisií obligácií alebo iných cenných papierov) a poskytovanie úverov na vlastný účet. Zakotvuje princíp jednej licencie, uznávanej v celom spoločenstve, pri uplatnení zásady obozretného dohľadu na konsolidovanom základe v domovskom členskom štáte. Úverová inštitúcia musí mať povolenie na činnosť od toho členského štátu, v ktorom má svoje registrované sídlo. Zásada vzájomného uznávania umožňuje úverovým inštitúciám, ktoré získali povolenie na činnosť vo svojom domovskom štáte vykonávať všetky činnosti v zmysle povolenia kdekoľvek na území spoločenstva prostredníctvom zakladania pobočiek alebo poskytovaním služieb. Zodpovednosť za dohľad nad finančným zdravím úverovej inštitúcie nesú príslušné úrady domovského členského štátu. Príslušné úrady hostiteľského členského štátu nesú zodpovednosť za sledovanie likvidity a menovej politiky. Sledovanie trhových rizík si vyžaduje úzku spoluprácu príslušných úradov domáceho a hostiteľského členského štátu.

SMERNICA 2000/46/ES EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY z 18. septembra 2000 o začatí, vykonávaní a obozretnom dohľade nad podnikaním elektronicko-peňažných inštitúcií

Smernica stanovuje podmienky na získanie jednotnej licencie pre elektronicko-peňažné inštitúcie, uznávanej v celom spoločenstve, a uplatňuje princíp obozretného dohľadu vykonávaného domovským členským štátom. Zavedenie oddeleného režimu obozretného dohľadu pre elektronicko-peňažné inštitúcie od dohľadu na úverovými inštitúciami podľa smernice 2000/12/ES má svoje opodstatnenie, pretože úverový zostatok ponechaný na účte, ktorý vzniká výmenou peňažných prostriedkov za tzv. elektronické peniaze nie je považovaný za vklad. Smernica kladie veľký dôraz na dôveru klienta a v tejto súvislosti uvádza, že elektronické peniaze majú byť zameniteľné (v nominálnej hodnote) a tiež obmedzuje možnosť investovania elektronicko-peňažných inštitúcií tak, aby ich finančné záväzky vzťahujúce sa na elektronické peniaze v obehu boli vždy podporené dostatočne likvidnými aktívami s nízkym rizikom. Podľa článku 10 sú členské štáty povinné uviesť do platnosti ustanovenia tejto smernice najneskôr do 27. apríla 2002.

Oprava textu uverejneného v čísle 3/2003 na strane 18 v rámci Zoznamu zlatých mincí spĺňajúcich kritériá článku 26b(A)(ii) Smernice 77/388/EEC zo 17. mája 1977 a Smernice 98/80/EC z 12. októbra 1998 platného pre rok 2003

Správne znenie textu: Zoznam obsahuje mince minimálnej rýdzosti 900/1000 a podľa článku 26b smernice ich možno považovať za investície v zlate.

Spracovala JUDr. Soňa Tóthová

KNUT WICKSELL

Ing. Anetta Čaplánová, PhD.

Národohospodárska fakulta, Ekonomická univerzita v Bratislave

Knut Wicksell sa narodil 20. decembra 1851 v Štokholme. Jeho matka zomrela, keď mal 7 rokov a vo veku 15 rokov stratil aj otca. Po smrti rodičov žil spolu so svojimi súrodencami u príbuzných. Dedičstvo po otcovi im stačilo na pokrytie nákladov na vzdelávanie. Mladý Wicksell prejavoval záujem o štúdium jazykov a matematiky. Napriek tomu, že v ranej mladosti bol veriacim kresťanom, v ne-

skoršom období opustil náboženskú vieru, stal sa voľnomyšlienkárom a kritikom všetkých foriem kresťanského náboženstva.

V roku 1869 začal študovať na univerzite v Uppsale matematiku a fyziku. V snahe zabezpečiť si zdroje na živobytie, popri štúdiu vyučoval na strednej škole v Uppsale a vykonával prácu súkromného učiteľa.

Napriek tomu, že univerzitné vzdelanie získal v matematike, Wicksellov záujem o sociálne otázky, ktoré trápili vtedajšiu spoločnosť, ho priviedol k rodiacim sa spoločenským vedám. Alkoholizmus rozšírený medzi robotníkmi pripísal ich chudobe a monotónnosti ich životov, prostitúciu vysvetľoval tým, že mzdy mladých robotníkov boli príliš nízke na to, aby si mohli založiť rodinu, a preto vyhľadávali služby prostitútok. Často prednášal na verejnosti, pre robotníkov, analyzoval ich sociálne problémy a hľadal spôsoby ich riešenia. V rokoch 1885 – 1889 strávil Wicksell niekoľko rokov štúdiom v zahraničí. I vďaka súkromnému grantu, ktorý sa mu podarilo získať, najskôr v Londýne študoval práce niektorých klasických ekonómov, neskôr študoval v Štrasburgu, vo Viedni a v Paríži. Na viedenskej univerzite navštevoval prednášky Carla Mengera.

Po návrate do Švédska sa opäť potýkal s problémom zabezpečenia si prostriedkov na živobytie. Ekonómia sa v tom období vyučovala na právnických fakultách a tí, ktorí ju chceli učiť, museli mať popri doktoráte z ekonomie ukončené aspoň bakalárske štúdium právnických vied. Keďže nespĺňal túto podmienku, Knut Wicksell sa musel vrátiť k prednášaniam pre verejnosť a k písaniu článkov pre noviny. V tomto období sa začal podrobnejšie zaoberať aj otázkami monetárnej teórie, ako i problémami zdaňovania a verejných financií. V roku 1896 získal doktorát z ekonomie na univerzite v Uppsale za svoju dizertáciu z oblasti verejných financií. Následne sa uchádzal o učiteľské miesto na univerzitách v Uppsale

a v Štokholme, žiadne z nich však nezískal, pretože nemal ukončené štúdium práva. V nasledujúcich rokoch zameral teda všetko svoje úsilie na splnenie tejto podmienky. Titul bakalára právnických vied sa mu podarilo získať za menej ako dva roky. V roku 1900 sa stal profesorom na čiastkový úväzok na univerzite v Lunde, a až v roku 1904 vo veku 53 rokov získal miesto profesora na plný úväzok. Medzi študentmi bol obľúbený pre svoj priateľský postoj k nim. Keď zistil, že študentom chýbajú základné znalosti ekonomie, prešiel od výkladu čistej ekonomie k výučbe aplikovanej ekonomie a vo svojich prednáškach venoval pozornosť napr. otázkam organizácie poľnohospodárstva a priemyslu, obchodu, spotreby, ale aj hospodárskych kríz a inflácie.

Po odchode do dôchodku sa Wicksell vrátil do Štokholmu. Toto obdobie Wicksellovho života možno charakterizovať ako veľmi aktívne a produktívne. Pôsobil ako poradca guvernéra švédskej centrálnej banky, bol členom parlamentného výboru pre bankovníctvo a úver, ale aj výboru pre zdaňovanie príjmov a nehnuteľností. Napísal početné články, v ktorých analyzoval vtedajšiu ekonomickú situáciu vo Švédsku. V Štokholme sa tiež aktívne zúčastňoval na práci Švédskej ekonomickej asociácie, pričom významne ovplyvnil nastupujúcu generáciu štokholmských ekonómov, ktorá sa do dejín ekonomického myslenia zapísala ako Štokholmská škola.

Knut Wicksell bol ženatý a mal dvoch synov. Zomrel 2. mája 1926 vo veku 74 rokov.

Wicksellove ekonomické názory – teória hraničnej produktivity, kapitálu a úroku

Knut Wicksell vo svojich prácach odmietol chápanie ekonomie ako čistej vedy a zdôrazňoval, že jednotlivé ekonomické teórie sú bezprostredne previazané s urči-

tým časom a miestom. Matematickému vzdelaniu Wicksella možno pripísať prevažne formálny charakter jeho analýzy a časté využívanie matematického aparátu pri riešení ekonomických problémov. Wicksell bol zástancom teórie neoklasickej školy ekonomie, jej šíriteľom a rozpracovateľom vo Švédsku. Prijal teóriu hraničnej

užitočnosti ako základnú metódu určenia hodnoty statkov, kriticky sa však staval k prístupu rakúskej školy, keď poukazoval na problematickosť porovnávania absolútnej veľkosti užitočnosti medzi rôznymi jednotlivcami, z ktorého táto škola vychádzala.

Prínos Wicksella k rozvoju ekonomickej teórie je mnohostranný. Rozpracoval teóriu hraničnej produktivity, zásadným spôsobom prispel k rozvoju teórie verejných financií, do monetárnej teórie prispel rozpracovaním kvantitatívnej teórie peňazí, ako aj svojou teóriou úroku a peňazí, so záujmom sa stretla jeho teória ekonomického cyklu. Pozornosťou, ktorú venoval agregátnym veličinám, otvoril cestu k ďalšiemu rozvoju makroekonomickej analýzy.

Vo svojej formulácii teórie hraničnej produktivity Wicksell zdôraznil, že ak výsledok výroby analyzujeme ako funkciu použitých výrobných faktorov, potom každý faktor je potrebné využiť v takom rozsahu, aby malé zníženie množstva použitého výrobného faktora viedlo k poklesu outputu v rovnakej miere ako je output, ktorý priniesie posledná použitá jednotka ktoréhokoľvek výrobného faktora zapojeného do výroby. Funkčné rozdelenie outputu medzi jednotlivé výrobné faktory sa teda vo Wicksellovej teórii určuje na základe hraničnej produktivity.

Wicksell vyšiel z predpokladu použitia dvoch prvotných výrobných faktorov, práce a pôdy, pričom kapitál zabudoval do svojej produkčnej funkcie nepriamo. V tomto modeli určuje mzdu robotníka jeho hraničná produktivita, rentu považuje za reziduálnu časť produktu. Zmeny použitej technológie vedú k zmenám v množstve použitej práce a kapitálu. S postupom akumulácie má hraničná produktivita kapitálu tendenciu klesať, napriek tomu, že z absolútneho hľadiska môže podiel kapitálu na tvorbe celkového produktu vzrásť. Za predpokladu, že sa dosahuje plná zamestnanosť, môže podľa Wicksella teoreticky dochádzať k akumulácii kapitálu len vtedy, ak úspory rastú rýchlejšie ako pracovná sila. Konkurencia o získanie zdrojov však vytvára tlak na rast cien výrobných faktorov, a preto rast reálnych miezd absorbuje časť úspor. Táto téza sa v ekonómii označuje ako Wicksellov efekt. Ak na trhu existuje dokonalá informovanosť, Wicksell predpokladal, že podnikateľ môže tento efekt predvídať a odpovedajúco sa mu prispôbiť. Ak však nie je predpoklad dokonalej informovanosti splnený, Wicksellov efekt sa môže prejavíť.

Teória hraničnej produktivity priviedla Wicksella k teórii kapitálu, v ktorej prvoradá pozornosť venoval problematike akumulácie kapitálu a jej vplyvu na rozdeľovanie. V jeho teórii kapitálu vystupuje do popredia časový prvok. Podľa Wicksella hraničná produktivita naakumulovanej zásoby práce a pôdy je vyššia ako hraničná produktivita súčasnej práce a pôdy. Tento rozdiel možno vyjadriť hraničnou produktivitou čakania, ktorej

kvantitatívnym vyjadrením je úrok. Vybavenie ktorejkoľvek spoločnosti kapitálom potom závisí od celkového množstva naakumulovanej práce a pôdy za časové obdobie, v ktorom sa táto práca a pôda investovali. Wicksell si uvedomil neobmedzenosť akumulácie kapitálu, keďže jeho dostupné množstvo možno neustále zvyšovať úsporami. To ilustruje jeho snahu o dynamizáciu ekonomie, ktorá bola príznačná aj pre ďalších švédskych ekonómov.

Wicksell považoval dobre fungujúci úverový systém za podmienku plynulého fungovania ekonomiky. Prvoradou úlohou úverového systému je sprostredkovať výmenu. Významná funkcia v tomto smere prináleží úrokovej miere, na ktorú možno nazerať ako na reálnu („prirodzenú“), ktorá vyjadruje „reálnu“ cenu kapitálu a v ekonomike by existovala aj ak by v ekonomike neexistovali peniaze. Reálna úroková miera vyjadruje rozdiel v produktivite naakumulovanej práce a pôdy a ich súčasnej produktivite. Druhou formou úrokovej miery je „peňažná“ (trhová) úroková miera, ktorá existuje na trhu peňazí a osciluje okolo reálnej úrokovej miery. Podľa Wicksella reálna úroková miera musí byť v ktoromkoľvek okamihu rovnaká pre všetkých podnikateľov a pre všetky použitia kapitálu. Existuje preto rovnaký vzájomný pomer medzi hodnotou naakumulovaného a súčasného množstva jednotlivých výrobných faktorov. Akákoľvek nerovnováha v tomto smere by podľa Wicksella viedla k zmene hodnoty kapitálu a následne k zmene väzby medzi odvetviami vyrábajúcimi kapitálové a spotrebné statky. Výška úrokovej miery je výsledkom ponuky a dopytu po reálnom kapitáli. Technický pokrok vedie k rastu dopytu po kapitáli a rast populácie vedie prostredníctvom absorpcie úspor v malthusovskom duchu k poklesu ponuky kapitálu. Celkový úrok sa potom rozdeľuje na základe hraničnej produktivity jednotlivých zložiek reálneho kapitálu.

Wicksellova monetárna teória

Wicksell zaujíma významné postavenie aj v dejinách monetárnych teórií. Považuje sa za formulátora „kumulatívneho procesu“, mechanizmu, ktorý vysvetľuje ako vedú odchýlky peňažnej (trhovej) úrokovej miery od reálnej (prirodzenej) úrokovej miery k zmenám cenovej hladiny. Ak sa peňažná úroková miera nachádza pod úrovňou prirodzenej úrokovej miery, dochádza k rastu cenovej hladiny a opačne. Často sa poukazuje aj na Wicksellov vplyv na názory J. M. Keynesa o monetárnych otázkach, ako aj na názory I. Fishera.

Wicksellova monetárna teória vznikala koncom 19. storočia, kedy sa veľa diskutovalo o potrebe zachovania zlatého štandardu, klesajúce ceny viedli k požiadavkám na zavedenie bimetalizmu a k uvažovaniu o ďalších možnostiach alternatívneho usporiadania menového systému. Objavovali sa pochybnosti o plat-

nosti kvantitatívnej teórie peňazí a do popredia sa dostávala požiadavka primárne využiť na kontrolu úverových zdrojov bankové operácie. Na pozadí týchto diskusií sa formovala Wicksellova monetárna teória.

Cieľom Wicksellovej analýzy bolo definovať podmienky stabilizácie cenovej hladiny, pričom za prostriedok na dosiahnutie tohto cieľa považoval politiku úrokovej miery. Ako sme uviedli, Wicksell považoval kumulatívny proces zmien v cenách smerom nahor alebo nadol za dôsledok nesúladu medzi reálnou a peňažnou úrokovou mierou. Podľa Wicksella sa rast množstva peňazí prejaví vo zvýšení rezerv bankového systému. Keď banky zistia, že disponujú nadmernými rezervami, rozhodnú sa zvýšiť objem pôžičiek tak, že znížia úrokovú mieru. V dôsledku toho trhovú (peňažnú) úrokovú mieru klesne pod úroveň prirodzenej (reálnej) úrokovej miery, ktorá je určená hraničnou produktivitou kapitálu. To povzbudí podnikateľov, aby si viac vypožičiavali a zvyšovali tak dopyt po investičných statkoch. Súčasne poklesnú úspory, resp. vzrastie dopyt po spotrebných statkoch. Rozšírenie bankového úveru teda podmieni rast celkového dopytu.

Na druhej strane ponuka zostane nezmenená, keďže tento model vychádza z predpokladu plného využitia výrobných faktorov. Celkový dopyt bude preto vyšší ako ponuka, čo vytvorí tlak na rast cien a miezd. Ide o kumulatívny proces v tom zmysle, že bude prebiehať dovtedy, kým sa peňažná úroková miera bude nachádzať pod úrovňou reálnej úrokovej miery. Až vtedy, keď sa vyčerpajú vnútorné bankové zdroje, ktoré podmienujú vznik kumulatívneho procesu, sa tento proces zastaví. V snahe stabilizovať cenovú hladinu sa majú teda tvorcovia monetárnej politiky snažiť prispieť k zvýšeniu peňažnej úrokovej miery na úroveň reálnej úrokovej miery. Napriek tomu, že Wicksell nepredpokladal pokles cenovej hladiny na pôvodnú úroveň, zastával názor, že toto opatrenie vytvorí predpoklady pre nastolenie novej rovnováhy. Wicksellova teória úrokovej miery sa stretla s veľkým ohlasom, stala sa však aj predmetom kritiky. Najviac kritizovaný bol predpoklad, že reálna úroková miera je jednotná pre celú ekonomiku, ako aj primárna formulácia modelu pre podmienky naturálneho hospodárstva.

Wicksell považoval peniaze v prvom rade za prostriedok výmeny. Bol zástancom kvantitatívnej teórie peňazí, podľa neho však na to, aby sa stala užitočným nástrojom analýzy, vyžadovala doplnenie. Podľa Wicksella totiž monetárne faktory určujú celkovú cenovú hladinu, avšak k zmenám relatívnych cien statkov dochádza pod vplyvom iných faktorov. Analýzu agregátneho dopytu a ponuky považoval za významný prvok pochopenia procesov, ktoré sú v pozadí javov podieľajúcich sa na vývoji cenovej hladiny. Napríklad nadmerný agregátny dopyt považoval za významný zdroj tlaku na rast cien. Predpokladal, že hlavný cieľ monetárnej politiky –

stabilitu cenovej hladiny, možno dosiahnuť vtedy, ak sa ekonomika nachádza v stave všeobecnej ekonomickej rovnováhy, t.j. v situácii, keď sa agregátna ponuka rovná agregátnemu dopytu a ekonomika funguje pri plnom využití výrobných zdrojov. Nerovnováha sa potom prejaví buď nadmerným dopytom, alebo relatívnym prebytkom statkov a výrobných faktorov.

V oblasti uskutočňovania praktickej monetárnej politiky Wicksell vyjadroval pochybnosti o potrebe zachovania zlatého štandardu. Požadoval tiež, aby sa transakcie v medzinárodnom obchode uskutočňovali na základe clearingových dohôd. Žiadal posilniť funkciu bankového dohľadu, z nástrojov monetárnej politiky kládol dôraz na využitie operácií na voľnom trhu a politiky diskontnej sadzby.

Za súčasť Wicksellovej monetárnej teórie možno čiastočne považovať aj jeho teóriu ekonomického cyklu, v ktorej sa prepojením monetárnych a reálnych faktorov pokúsil vysvetliť príčinu cyklických výkyvov trhových ekonomík. Podľa neho primárne príčiny recesie spočívajú v reálnych faktoroch. Vychádzajúc z tohto Wicksellovho tvrdenia sa objavili hlasy, ktoré Wicksella považujú za predchodcu teórie reálneho ekonomického cyklu. Reálne príčiny cyklického kolísania Wicksell videl v protiklade medzi rastom populácie plynulo zvyšujúcim spotrebiteľským dopytom a technickým pokrokom, ktorý vykazuje výrazné výkyvy. Pod vplyvom zmien v technológii a rastu populácie dochádza k zmenám reálnej úrokovej miery, čo ovplyvňuje najmä odvetvia vyrábajúce kapitálové statky. K zmenám peňažnej úrokovej miery však podľa neho dochádza s väčšími problémami, keďže banky len zriedka pristúpia k jej zmenám, ak ich k tomu neprinúti vonkajšie okolnosti. Vo svojej teórii ekonomického cyklu sa Wicksell pokúsil prepojiť investície a funkciu peňazí v ekonomike, čím otvoril cestu na vysvetlenie procesov, ku ktorým dôjde, ak sa dá ekonomika do pohybu. S neskorším uvedením multiplikátora a spotrebnej funkcie do analýzy keynesovsky orientovanými ekonómami nadobudla táto analýza konečnú podobu. Nemožno však pripomenúť, že Wicksell v tejto analýze vychádzal z malthusovskej tradície, na pozadí ktorej sa skrývala hrozba, že rast populácie môže predbehnúť rast zdrojov. Wicksell súčasne zastával názor, že ak sa aj podarí stabilizovať veľkosť populácie, je potrebné rozšíriť rozsah pôsobnosti verejného sektora zameranú na podporu aktivity súkromného sektora.

Napriek tomu, že Wicksellova teória je primárne zakotvená v oblasti mikroekonomickej analýzy, svojou teóriou ekonomického cyklu, ale aj svojou monetárnou teóriou už na prelome 19. a 20. storočia založil tradíciu nazerania na ekonomické problémy z agregátneho pohľadu, na čo vo Švédsku o niekoľko rokov neskôr nadviazali ekonómovia Štokholmskej školy, z ktorých mnohých možno považovať za Wicksellových žiakov.

Prínos do teórie verejných financií

Knut Wicksell prispel zásadným spôsobom k rozpracovaniu teórie verejných financií. Kritizoval regresný vplyv daňového systému, ktorý existoval v tom období vo Švédsku. Zasadzoval sa za uplatnenie progresívneho systému zdanenia dôchodkov domácností a firiem, ako aj majetku. Pri rozhodovaní o určitom výdajovom programe financovanom z verejných zdrojov požadoval uplatniť hraničnú analýzu a porovnať užitočnosť navrhovaného výdajového programu s dodatočným daňovým zaťažením, ktoré si jeho zavedenie vyžiada. Ak služby, ktoré bude nový program verejných výdavkov zabezpečovať, prinesú úžitok všetkým daňovým poplatníkom (ako je to napríklad v prípade výstavby ciest alebo železníc), má sa podľa Wicksella dodatočné daňové zaťaženie odvíjať od ich platobnej schopnosti. Ak však daný program prinesie úžitok len určitej časti daňových poplatníkov, je podľa Wicksella na jeho financovanie potrebné využiť tzv. princíp úžitku, a uvaliť dodatočné daňové zaťaženie len na tých poplatníkov, ktorým prinesie úžitok. Pri budovaní daňového systému požadoval uplatniť maximálne možnú mieru jednotnosti. Uplatnenie týchto zásad by podľa Wicksella mohlo uľahčiť politické rokovania a dohody o týchto často politicky veľmi citlivých otázkach.

Wicksell si tiež uvedomoval nedokonalosti hlasovacích systémov, ktoré sa v demokratických spoločnostiach využívajú pri rozhodovaní o fiškálnych otázkach. Poukázal na to, že môžu vzniknúť situácie, keď väčšina voličov môže svojím hlasovaním prinútiť menšinu, aby niesla náklady schválených výdajových programov, aj keď jej napríklad neprinesú úžitok. Wicksell považoval systém jednomyseľného hlasovania za jediný spôsob ako zabrániť, aby niektorí jedinci preniesli náklady svojich rozhodnutí na iných jedincov. Wicksell požadoval, aby bol na schválenie dôležitých fiškálnych otázok potrebný súhlas všetkých voličov (tzv. Wicksellovská jednomyseľnosť). Súčasne si však uvedomoval, že súhlas všetkých zúčastnených voličov, by bol najmä pri

početnejšej voličskej základni spojený s významnými nákladmi na vyjednávanie a presvedčanie voličov. Schopnosť vetovať rozhodnutie by súčasne každému voličovi dávala významné postavenie vo vyjednávacom procese. Preto Wicksell nahradil požiadavku jednomyseľného súhlasu, požiadavkou, aby bol na prijatie dôležitých fiškálnych rozhodnutí (napr. štátneho rozpočtu) potrebný súhlas kvalifikovanej väčšiny. Za významný celkový predpoklad zlepšenia daňového systému Wicksell považoval rozvoj demokratických politických inštitúcií. Preto podporoval zavedenie všeobecného volebného práva a bol zástancom širokého hnutia pracujúcich ako základu na prechod k širšej demokracii. Svojou kritikou volebných systémov využívaných v demokratických spoločnostiach a analýzou ďalších otázok fungovania verejného sektora si zaslúžil pozornosť predstaviteľov teórie verejnej voľby, najmä nositeľa Nobelovej ceny za ekonómiu J. Buchanana a táto časť jeho teórie sa stala jedným z teoretických východísk teórie verejnej voľby.

Počas svojho života Wicksell za svoj prínos do ekonómie nezískal výraznejšie uznanie. Až po jeho smrti, keď preklad jeho najvýznamnejších prác do angličtiny sprístupnil Wicksellove myšlienky medzinárodnej vedeckej verejnosti, sa jeho názory stali predmetom skúmania a ďalšieho rozpracovania mnohými ekonómami. V oblasti monetárnej teórie sa za Wicksellov najvýznamnejší prínos do monetárnej teórie považuje práca z roku 1898 *Geldziins und Güterpreise bestimmenden Ursachen*, ktorú do angličtiny preložil R. F. Kahn a vyšla v roku 1936 pod názvom *Interest and Prices. A study of the Causes Regulating the Value of Money* (London, Macmillan). Uvažujúc nad prínosom Wicksella k rozvoju ekonomických vied je potrebné tiež zdôrazniť, že svojou priekopníckou prácou v oblasti analýzy agregátneho dopytu a agregátnej ponuky otvoril vo Švédsku tradíciu, ktorá neskôr našla vyjadrenie v podobe teórie Štokholmskej školy, ktorá sa vo veľkej miere považuje za paralelnú s Keynesovou všeobecnou teóriou.

Vybrané práce Knuta Wicksella

- 1890. Überproduction oder Überbevölkerung. Zeitschrift für die gesamten Staatswissenschaften 46.
- 1892. Kapitalzins und Arbeitslohn. Jahrbücher für Nationalökonomie 59. s. 552 – 74.
- 1893. Über Wert, Kapital und Rente. Jena: G. Fischer.
- 1896. Finanztheoretische Untersuchungen nebst Darstellung und Kritik des Steuerewesens Schwedens. Jena: G. Fischer.
- 1898. Geldziins und Güterpreise bestimmenden Ursachen. Jena: G. Fischer.

- 1900. Om gränsproduktiviteten sasom grundval för den nationalekonomiska föredelningen. Ekonomisk Tidskrift. 2. s. 305 – 37.
- 1906. Föreläsningar i nationalekonomi. Häft II: Om penningar och kredit. Stockholm and Lund: Fritzes, Berlingska.
- 1910. Läran om Befolkningen, dess Sammansättning och Inorandingar. Stockholm: A. Bonniers.
- 1919. Växelkursernas gata. Ekonomisk Tidskrift 21. s. 87 – 103.
- 1923. Realkapital och kapitalränta. Ekonomisk Tidskrift. 25. s. 145 – 80.

VOJTECH KRAJČOVIČ

Vojtech Krajčovič, narodený 4. februára 1914 v Klátovej Novej Vsi, okres Topoľčany, bol najmladším členom vedenia Slovenskej národnej banky (SNB). Získal veľmi dobré vzdelanie, počnúc štúdiom na štátnom reálnom gymnáziu, ktoré ukončil v roku 1934, až po absolvovanie Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave v roku 1938. V rozpätí dvoch rokov (1937 až 1939) nasledovali študijné pobyty na Univerzite v Mníchove, na Diplomatickej škole v Paríži a nakoniec na Hospodárskej fakulte v Londýne.

Na univerzite v Bratislave študoval u profesora Imricha Karvaša, kde sa zakrátko stal jeho asistentom v národohospodárskom seminári. Spolupráca s Karvašom nadobudla nový rozmer 16. augusta 1939, keď sa stal zmluvným úradníkom študijného oddelenia SNB. Zamestnanie v banke mu ponúkol pravdepodobne sám guvernér, poznajúc jeho teoretické vedomosti z oblasti národného hospodárstva, ale i jazykové schopnosti (hovoril anglicky, nemecky, francúzsky a maďarsky). O jeho odborný rast sa Karvaš staral aj naďalej a na základe jeho príkazov uskutočnil Krajčovič v priebehu niekoľkých rokov rad zahraničných ciest, či už študijných alebo pracovných.

Jeho kariéra sa od počiatku rozvíjala veľmi sľubne. Dňa 1. marca 1940 bol vymenovaný za prednostu študijného oddelenia a od septembra toho istého roku už zastával funkciu prednostu národohospodárskeho oddelenia SNB, kde priamo podliehal guvernérovi. Z Karvašovej iniciatívy sa SNB rozhodla (podľa vzoru iných zahraničných ústavov s takýmto zameraním) vytvoriť ústav, ktorý by sledoval hospodárske pohyby, skúmal ich a spracovával s cieľom regulácie a optimálneho vývoja hospodárstva. Preto bol v rámci SNB 4. októbra 1940 vytvorený odbor pre výskum konjunktúry. Vojtech Krajčovič sa stal jeho prednostom a 1. júla 1941 bol vo veku 27 rokov vymenovaný za riaditeľa spomínaného odboru. Na tento post bol vybraný už vopred, a to práve guvernérom Karvašom. Odbor, ktorý Krajčovič začal budovať, sústreďoval dáta a správy ekonomického charakteru nielen zo Slovenska, ale i zo zahraničia, spracovával ich a sprístupňoval na vedecké a praktické účely. Jeho úlohou bolo aj publikovať správy, poskytovať informácie a poradenskú činnosť hospodárskym, politickým a vedeckým kruhom. Na tento účel bola banka oprávnená požadovať od ekonomických subjektov podklady týkajúce sa odboru ich hospodárskej činnosti. Pochopiteľne, ako už zo samotného názvu vyplýva, ďalšou činnosťou bol výskum a sledovanie konjunktúrneho vlnenia hospodárstva.

Paralelne s touto funkciou bol ako mladý, perspektívny človek na návrh Prezídia SNB vymenovaný ministrom vnútra Slovenskej republiky (23. novembra 1940) za člena Poradného zboru pre zásadné otázky miezd a pracovných podmienok. Vo funkcii riaditeľa odboru pre výskum konjunktúry SNB pôsobil do jesene 1944 (v roku 1944 sa vyčlenil zo SNB a zmenil názov na Ústav pre výskum hospodárstva), keď požiadal vte-

dajšieho guvernéra Kubiša o povolenie vycestovať na študijnú cestu do zahraničia. Do cudziny sa pokúsil odcestovať legálne, ale keďže Kubiš už nebol oprávnený odsúhlasiť túto cestu, odišiel v novembri 1944 do Chorvátska bez oficiálneho vyslania. Tu však bol spolu s ďalšími štyrmi osobami zatknutý a obvinený z pokusu o nadviazanie kontaktov s miestnym odbojovým hnutím, ako aj z niekoľkonásobných pokusov o podplatenie úradov. Vo svojej výpovedi uviedol, že sa

na tomto území zdržiaval s cieľom štúdia tamojších hospodárskych pomerov. Podľa tvrdenia chorvátskych policajných orgánov však jeho cieľom bolo za pomoci britských dôstojníkov dostať sa k pobrežiu a odcestovať do Veľkej Británie. Slovenské veľvyslanectvo v Záhrebe, uvedomujúc si vážnosť situácie, sa začiatkom roku 1945 pokúšalo dosiahnuť prevoz zatknutých na Slovensko už aj z toho dôvodu, že sa o nich začalo zaujímať Gestapo a reálne hrozilo, že budú popravení. Veľvyslanec Dr. Viktor Bečko podnikol konkrétne kroky na vydanie týchto osôb Slovensku, pričom sa odvolával na slovensko-chorvátsku dohodu o vzájomnej pomoci v trestných veciach. To sa mu však nepodarilo dosiahnuť a po internácii v Sarajeve a Záhrebe bol Krajčovič napokon prevezený do Viedne, odkiaľ ho deportovali do Nemecka. Tu, v koncentračnom tábore Mauthausen, bol odsúdený na smrť. Vykonaniu rozsudku zabránilo oslobodenie tábora spojeneckou armádou.

Následkom niekoľkomesačného väznenia sa zhoršil jeho zdravotný stav a preto sa po oslobodení rozhodol liečiť vo Francúzsku, konkrétne v Paríži. V listoch zo začiatku júla, resp. polovice novembra 1945, adresovaných riaditeľstvu banky vysvetľuje a ospravedlňuje svoju neprítomnosť na pracovisku. Zároveň potvrdzuje svoj záujem o miesto riaditeľa v Ústave pre výskum hospodárstva a súčasne žiada banku o poskytnutie finančných prostriedkov (mzdy) na zabezpečenie liečebného pobytu. Vedenie SNB mu však odpovedalo, že Ústav pre výskum hospodárstva splynie so Štátnym štatistickým a plánovacím úradom a vyzvalo ho na osobné prerokovanie celej záležitosti v Bratislave. Krajčovič avizoval príchod do Bratislavy až po ukončení liečenia, čo malo byť koncom roku 1945.

Zo služieb SNB bol napokon už dňa 31. júla 1945 prepustený z dôvodu „nenastúpenia služby do dňa 20. apríla 1945“. Ako ďalší dôvod sa uvádza, že neospravedlnil nedodržanie tejto lehoty. Po obnovení činnosti Národnej banky československej (NBČS) bol dekrétom Povereníctva Slovenskej národnej rady pre financie zo dňa 6. októbra 1945 z tých istých dôvodov prepustený v decembri 1945 aj z NBČS, a to bez akýchkoľvek nárokov.

O ďalšom osude V. Krajčoviča nemáme zatiaľ žiadne informácie. V záznamoch NBČS z roku 1950 sa uvádza, že „menovaný utiekol v roku 1945 pred frontom, do služieb banky sa nevrátil a je t. č. v cudzine.“

Mgr. Miloš Mazúr, archív NBS

MOŽNOSTI ZVYŠOVANIA RENTABILITY KOMERČNEJ BANKY

Ing. Viktória Bobáková, CSc.

Bankový sektor Slovenskej republiky prešiel obdobím transformácie a mal by byť schopný efektívne plniť úlohu hlavného sprostredkovateľa zdrojov v ekonomike. Stabilita bankového sektora je podmienená makroekonomickými podmienkami i úrovňou manažmentu jednotlivých bánk. Tieto úrovne sú vzájomne medzi sebou previazané. Špecifikom manažmentu banky je, že banka ako podnik sa v porovnaní s ostatnými podnikmi vyznačuje vysokým stupňom závislosti na makroekonomickom vývoji a jej zisk je výrazne determinovaný stavom na finančnom trhu, a to nielen domácom, ale aj zahraničnom. Ďalším špecifikom je, že úspech banky závisí aj od jej schopnosti predvídať riziká a predchádzať im, prípadne kryť straty vyvolané vznikom rizík. V súvislosti s manažmentom banky sa preto často používajú pojmy ako manažment rizík, manažment rentability a manažment bilančnej štruktúry.

Zisk je nevyhnutným predpokladom konkurencieschopnosti bankovej inštitúcie a najlacnejším zdrojom. Je potrebné chápať ho nielen ako výsledok, ale aj predpoklad úspešného bankového podnikania v období rastúcej konkurencie na finančných trhoch. Uvedené skutočnosti zdôvodňujú aktuálnosť problematiky riadenia bankovej rentability. V príspevku budeme identifikovať problémové oblasti, ktoré negatívne vplyvajú na schopnosť bánk efektívne riadiť svoje aktíva a pasíva s cieľom dosiahnuť zisk a poukážeme na oblasti, v ktorých je možné nájsť priestor na rast rentability banky.

Predpoklady stability a rentability

Stabilita bankového sektora ako celku je podmienená celkovou stabilitou ekonomického prostredia pri uplatňovaní základných princípov trhového hospodárstva a zásad riadenia modernej demokratickej spoločnosti. Stabilné makroekonomické prostredie prispieva k efektívnemu rastu úspor, správnym investičným rozhodnutiam a tým aj k ekonomickému rastu. Vhodná makroekonomická politika by mala podporovať správne fungujúci bankový sektor hlavne v oblastiach finančnej stabilizácie, transparentnej fiškálnej politiky a podpornej menovej politiky. Významnú úlohu pri zabezpečovaní stability bánk na makro- a mikroúrovni má centrálna banka, ktorá svojou menovou politikou a uplatňovaním vhodných parametrov menových nástrojov môže pozitívne vplyvať na stabilitu bankového sektora.

Súčasťou inštrumentária na odstraňovanie určitých negatívnych javov v bankovníctve je aj stanovenie noriem obozretného podnikania. Normy obozretného podnikania vytvárajú základný rámec a určité minimálne normy rizík v manažmente komerčnej banky, ktoré každá banka prispôsobuje špecifikám svojej obchodnej činnosti a svojim perspektívnym obchodným zámerom.

Ďalším predpokladom dosahovania stability a rentability je manažment bankovej inštitúcie. Kvalita manažmentu banky priamo ovplyvňuje schopnosť komerčnej

banky efektívne fungovať v konkurenčnom prostredí. Cieľom bankového manažmentu je dosahovať zisk ako nevyhnutný predpoklad podnikania. Dôležitou súčasťou riadenia banky z hľadiska potreby dosiahnuť úspešný podnikateľský výsledok je manažment jej aktív a pasív.

Jedným z rozhodujúcich činiteľom ovplyvňujúcich rentabilitu banky je zloženie jej aktív. Štruktúra bankových aktív teda ovplyvňuje nielen likviditu, ale aj rentabilitu, a v konečnom dôsledku sa premieňa do tvorby zisku. Aktíva banky sa členia na dve hlavné kategórie – fixné a výnosové aktíva. Jednou zo základných charakteristík komerčnej banky je miera tvorby výnosových aktív zo získaných zdrojov. Ide o posúdenie podielu výnosových aktív na celkových aktívach, ktorý stanovuje výnosovú schopnosť aktív, pričom za štandardnú úroveň sa považuje podiel výnosových aktív na celkových aktívach vyšší ako 90 %.

V súvislosti s dosahovaním bankovej rentability vyjadrenej bilančným ziskom je významná najmä štruktúra výnosových aktív. Za výnosové aktíva sa považujú tie aktívne operácie, ktoré prinášajú úrokový výnos. Tieto aktíva sú rozhodujúcim zdrojom príjmov komerčnej banky. Dôležité postavenie v štruktúre bankových aktív majú úvery, medzibankové aktíva a operácie s cennými papiermi. Je preto samozrejmé, že priemerná výnosovosť týchto aktív v rozhodujúcej miere ovplyvňuje rentabilitu komerčných bánk.

Pri rozhodovaní o alokovaní zdrojov do aktívnych obchodov musí banka zohľadňovať rizikovosť aktíva, vyjadrenú všeobecnou mierou jeho návratnosti a cenu aktíva, vyjadrenú úrokovým výnosom. S určitým zjednodušením je možné povedať, že bankové aktíva sú umiestňované na relatívne samostatných finančných trhoch. Cenu týchto aktív ovplyvňuje ponuka a dopyt. V štandardnom bankovom prostredí (pri abstrahovaní jednorazových výkyvov), kde mechanizmus prelievania kapitálu v dlhodobom časovom horizonte v podstate vyrovnáva ziskovosť jednotlivých aktív, je vzťah medzi štruktúrou aktív a výslednou rentabilitou banky menej pevný. Rentabilitu viac ovplyvňuje schopnosť eliminovať riziká aktívnych operácií a zabezpečiť súlad medzi aktívami a pasívami. Ekonomické prostredie, v ktorom sa bankové aktíva umiestňujú, v transformujúcich sa ekonomikách sa odlišujú od štandardného ekonomického prostredia. Dôsledkom toho je pomerne vysoký rozdiel v cene agregovaných skupín aktív. To znamená, že najmä v transformujúcich sa ekonomikách štruktúra bankových aktív významnou mierou ovplyvňuje rentabilitu komerčných bánk.

Pri posudzovaní vplyvu štruktúry pasív na ziskovosť banky má veľký význam najmä výška bankového kapitálu. Banka ako podnikateľský subjekt musí disponovať dostatočným kapitálom. Spolu s rezervami a oprávkami slúži na zabezpečenie banky pred rôznymi druhmi rizík. Pri skúmaní vzťahu kapitálu a zisku je potrebné všimnúť si jeho dve dimenzie. Podiel vlastného kapitálu ovplyvňuje rentabilitu bezprostredne. Je zrejmé, že v aritmetickom zmysle rentabilita vlastného kapitálu rastie, za predpokladu *ceteris paribus*, ak klesá kapitálový pomer, pretože daný objem kapitálu podporuje vyšší objem aktív. Existuje teda bezprostredný konflikt medzi opatrnosťou a ziskovosťou meranou ako rentabilita vlastného kapitálu.

Zisk a niektoré formy kapitálu sú do istej miery vzájomne nahraditeľné v tom zmysle, že sú alternatívnymi prostriedkami na vykrytie strát z bežného roka. Platí, že čím je väčší čistý zisk banky, tým môže byť podiel vlastného kapitálu menší a naopak, pri negatívnom dlhodobom rozpätí čistého zisku môže dôjsť k zníženiu časti vlastného kapitálu, ak banka nemá vytvorený dostatočne veľký rezervný fond, ktorý vykryje straty z bežného roka. Vlastný kapitál ako položka pasív bilancie ovplyvňuje aj hrubú úrokovú maržu, znižuje priemerné úrokové náklady. Čím vyšší je podiel neúročeného vlastného kapitálu, tým väčšia je hrubá úroková marža. Na základe zhrnutia obidvoch efektov je možné konštatovať, že menší podiel vlastného kapitálu pôsobí mnohokrát silnejšie na rentabilitu vlastného kapitálu ako efekt z jeho úrokovosti.

Významným predpokladom stability a rentability banky je riadenie štruktúry bankových aktív a pasív. Preto je snahou každého bankového manažmentu optimalizovať štruktúru aktív a pasív vzhľadom na špecifická obchodnej politiky banky, ktoré determinujú jej zisk, ako

aj vzhľadom na zhodnotenie miery rizík, ktoré je banka ochotná znášať, respektíve na krytie ktorých má vytvorené dostatočné rezervy. Optimálna štruktúra bilancie banky zabezpečuje maximalizáciu zisku banky pri únosnej miere rizík. Úlohou riadenia štruktúry aktív a pasív je riadiť čistú úrokovú maržu, zmiernovať riziko zmien úrokových sadzieb, ktoré patrí v súčasnosti medzi najzávažnejšie riziká, ktorým sú komerčné banky vystavené. Dôležitou je otázka citlivosti aktív a pasív na zmeny úrokových sadzieb. Táto citlivosť umožňuje banke meniť štruktúru aktív alebo pasív tak, aby sa minimalizoval negatívny dopad zmeny úrokových sadzieb, prípadne aby došlo ku konjunkturálnemu využitiu pozitívnych zmien.

Medzi aktíva citlivé na zmeny úrokových sadzieb patria aktíva, ktoré budú v blízkej budúcnosti splatné, aktíva s preceňovaním a časť aktív, ktoré sa počas definovaného časového intervalu amortizuje. K citlivým pasívam patria v blízkej budúcnosti splatné pasíva, pasíva s preceňovaním a tie pasíva, o ktorých sa predpokladá, že budú stiahnuté, ako je napríklad časť vkladov bez výpovednej lehoty. Pomer aktív citlivých na zmeny úrokovej sadzby k pasívam citlivým na jej zmeny označuje Makúch, J. (1996) ako ukazovateľ rizika poklesu zisku.

Citlivosť pasív je charakterizovaná ako negatívna aj preto, že riadenie pasív je zložitejšie. Často je vplyv trhu silnejší ako možnosti banky. Naopak, pri aktívnych operáciách môže banka ľahšie meniť ich štruktúru. V prípade, že pasíva citlivé na zmeny úrokových sadzieb sú vyššie ako citlivé aktíva, má rast úrokových sadzieb negatívny vplyv na zisk, pretože zdraženie zdrojov, ktoré sa týka pasív citlivých na zmeny úrokových sadzieb, bude vyššie ako výnosy získané rastom úrokov z citlivých aktív. Ak sa však očakáva pokles úrokových sadzieb, takáto štruktúra je výhodná.

Opačná situácia nastane, ak sú aktíva citlivé na zmeny úrokových sadzieb vyššie ako citlivé pasíva. Pre banku je výhodnejší rast úrokových sadzieb, ako ich pokles. Štruktúra bankových aktív a pasív citlivých na zmeny úrokových sadzieb ovplyvňuje vývoj čistej úrokovej marže, a tým aj ziskovosť banky. Preto je dôležité, aby banka menila štruktúru aktív a pasív v súlade s očakávaným vývojom úrokových sadzieb, čo bude mať pozitívny vplyv na jej ziskovosť.

Rentabilitu komerčnej banky ovplyvňuje aj jej úroková politika. Rozhodujúcim činiteľom je pritom schopnosť banky stanoviť takú úrokovú sadzbu aktívnych obchodov, ktorá zabezpečí krytie nákladov na cudzie zdroje, prevádzkové náklady, požadovanú mieru zisku a predpokladané riziko týchto aktív. Význam úrokov vyplýva i zo skutočnosti, že výnosové aktíva predstavujú rozhodujúcu časť aktív a cudzie zdroje tvoria podstatnú časť pasív bankového sektora.

Vzťah medzi výnosovými a nákladovými úrokmi charakterizuje úroková marža. Presnejším ukazovateľom je

čistá úroková marža. Tento ukazovateľ dáva presnejšiu ekonomickú charakteristiku ziskového prostredia banky. Čistá úroková marža charakterizuje schopnosť banky vytvoriť zo zdrojov aktíva zabezpečujúce takú tvorbu výnosov, ktorá umožní pokryť náklady vyplývajúce z činnosti banky. Jej štandardná úroveň je 4,5 %. Pokles pod túto úroveň znamená riziko, že vzájomný vzťah rozhodujúcich položiek výnosov (úrokové výnosy) a nákladov (úrokové náklady) pri bežnej tvorbe ostatných výnosov a nákladov sa pravdepodobne premietne do straty. Vzhľadom na vysoký podiel úrokových výnosov a nákladov na celkových výnosoch a nákladoch je kvalitné riadenie čistej úrokovej marže predpokladom schopnosti banky dosahovať zisk.

Hodnotenie finančnej situácie bánk

Nevyhnutným predpokladom efektívneho riadenia komerčnej banky je finančná analýza. Informácie získané analýzou sú dôležité nielen pre manažment banky, ale aj pre je potenciálnych investorov a klientov. Zmyslom finančnej analýzy je poznanie finančnej situácie banky. Pod finančnou situáciou banky rozumieme stav a vývoj jej aktív, pasív, podsúvahových pohľadávok, záväzkov, nákladov a výnosov. Na základe analýzy a hodnotenia finančnej situácie banky, ktorých zdrojov sú verejne prístupné informácie, spracovávajú svoje ratingy bankových inštitúcií popredné svetové ratingové agentúry.

Pri analýze a hodnotení finančnej situácie banky sa využívajú rôzne ukazovatele. Tie sú usporiadané buď z hľadiska jedného základného kritéria (ziskovosti) do stromu ukazovateľov, alebo sa uplatňuje viacero základných hľadísk. Výhodou analýzy a hodnotenia z hľadiska jedného kritéria je jednoduchosť postupu a možnosť urobiť jednoznačný záver. Jej nedostatkom je, že sa zameriava len na ziskovosť a nezohľadňuje ďalšie aspekty činnosti banky, ktoré sú dôležité z hľadiska princípov obozretného podnikania. Pozitívom analýzy a hodnotenia z hľadiska viacerých kritérií je to, že ich predmetom sú všetky základné aspekty finančnej situácie banky, vrátane tých, ktoré sú relevantné z hľadiska princípov obozretného podnikania banky. Istým negatívom je zložitosť a nejednoznačnosť výsledkov analýzy, čo komplikuje ich interpretáciu.

Pri oboch typoch analýzy a hodnotenia finančnej situácie banky sa sleduje dynamika vývoja ukazovateľov v čase. Tá sa porovnáva s dynamikou vývoja bankového sektora ako celku, prípadne s priemerom klasifikačnej skupiny, ktorú predstavujú aspoň tri banky so sídlom v danej krajine. Pri hodnotení finančnej situácie z hľadiska jedného kritéria – z hľadiska ziskovosti sa používajú rôzne ukazovatele usporiadané do stromu ukazovateľov. Analýza sa orientuje na vývoj tých ekonomických vzťahov, ktoré v rozhodujúcej miere ovplyvňujú rentabilitu komerčných bánk.

Pri analýze výkazu ziskov a strát a jeho vzťahu k bilančnej štruktúre sa nevyhnutne pracuje s individuálnymi údajmi, ktoré charakterizujú obchodnú politiku, ale aj predpokladaný vývoj economickej pozície banky. Z uvedeného dôvodu všetky údaje a na základe nich definované trendy sú agregované na úroveň bankového sektora ako celku. Napriek tomuto obmedzeniu je možné prijať závery s dostatočnou vypovedacou schopnosťou a súčasne možno porovnať konkrétnu banku s priemernými agregovanými hodnotami.

Už v dvadsiatych rokoch minulého storočia vyvinul americký koncern Du Pont základnú metódu finančnej analýzy firmy, ktorú v modifikovanej podobe využívajú i popredné ratingové agentúry pri analýze a hodnotení finančnej situácie banky. Táto analýza a hodnotenie sú jednokritériálne, uskutočňujú sa z hľadiska zisku po zdanení. Ich základná myšlienka spočíva v hierarchickom usporiadaní ukazovateľov. Táto analýza slúži na identifikáciu a vysvetlenie trendov vo vývoji ukazovateľov ROE a ROA, ktoré sa najčastejšie využívajú pri hodnotení rentability. Pri výpočtoch jednotlivých ukazovateľov je potrebných trinásť položiek, ktoré je možné získať z výročnej správy banky.

Du Pont analýza je prostriedkom na dekompozíciu ukazovateľov ROE a ROA, identifikáciu vývojových trendov a izolovanie problémových oblastí. Na druhej strane sa nezaobera problematikou kapitálovej primeranosti, kvality aktív, vystavenia banky riziku zmien úrokovej miery ani otázkou likvidity. Pri analýze týchto oblastí je potrebné využiť iné analytické metódy. Ukazovateľ ROA (rentabilita aktív) a ROE (rentabilita vlastného kapitálu) sa používajú ako základné ukazovatele ziskovosti pri hodnotení rentability komerčných bánk:

$$\text{ROE} = \text{zisk po zdanení} / \text{vlastný kapitál}$$

$$\text{ROA} = \text{zisk po zdanení} / \text{celkové aktíva}$$

Rentabilitu vlastného kapitálu môžeme vypočítať aj pomocou ROA:

$$\text{ROE} = \text{ROA} (\text{celkové aktíva} / \text{vlastný kapitál})$$

Tento vzťah oboch ukazovateľov je dôležitý. ROE a ROA sú prepojené prostredníctvom celkových aktív, ktoré vyjadrujú rozsah financovania. To spôsobuje, že malé zmeny ukazovateľa ROA znamenajú veľké zmeny ukazovateľa ROE.

Ukazovateľ ROE je dôležitým indikátorom efektívnosti využitia bankového kapitálu. Jeho výška je predmetom záujmu akcionárov, pretože vyjadruje návratnosť nimi vloženého kapitálu. Hlavným nedostatkom tohto ukazovateľa je, že neberie do úvahy faktor zadĺženia. Ukazovateľ ROE môže totiž vzrásť v dôsledku veľkého zadĺženia. Vzniká tu teda nebezpečenstvo, že snaha zvýšiť tento ukazovateľ povedie k nadmernej zadĺženosti banky. Tejto situácii môže zabrániť limit kapitálovej primeranosti stanovený centrálnou bankou.

Lepšie zhodnotenie rentability banky poskytuje ukazovateľ ROA, ktorý vypovedá o efektívnosti manažmentu

aktív aj pasív. Jeho hodnota by v strednodobom horizonte nemala poklesnúť pod úroveň 0,60 %. Jednostranná orientácia na návratnosť aktív je ale nevhodná najmä v prípade vysokého podielu vlastného kapitálu.

Vzhľadom na uvedené skutočnosti je potrebné pri analýze rentability sledovať súčasne ukazovatele ROA aj ROE, pričom riziko vyplývajúce z pozície zadlženosti banky musí byť zohľadnené. Pri analýze finančnej situácie slovenských bánk je vzhľadom na neštandardnosť ekonomického prostredia v období transformácie potrebné postupovať opatrne. Jedným z dôvodov sú napríklad problémy týkajúce sa kvality úverového portfólia bánk a tým nižšia vypovedacia schopnosť jednokriteriálnej analýzy finančnej situácie komerčnej banky.

Reálnejšie závery ponúka viackriteriálne hodnotenie, ktoré umožňuje zohľadniť všetky základné aspekty ekonomickej situácie banky. Medzi ne je potrebné zaradiť najmä kvalitu aktív banky, jej kapitál a štruktúru nákladov a výnosov. Ukazovatele, pomocou ktorých sa analyzuje a hodnotí kvalita aktív banky zahŕňajú predovšetkým rezervy a opravné položky. Banka ich vytvára preto, aby sa vysporiadala so zhoršenou kvalitou svojich aktív a aby sa zabezpečila proti rizikám. Verejne dostupné informácie vypovedajú o kvalite aktív len nepriamo, pretože banky obyčajne nezverejňujú objem klasifikovaných úverov a iných klasifikovaných aktív, ktoré sa nachádzajú v ich portfóliu. Napriek tomu je možné dospieť k určitým záverom pomocou analýzy úrovne a trendov vývoja nasledujúcich ukazovateľov:

- Pomer tvorby rezerv a opravných položiek k aktívam. Ak vykazuje tvorba rezerv a opravných položiek uvedená vo výkaze ziskov a strát rýchlejší rast ako bilančná suma, dá sa usúdiť, že kvalita aktív banky sa zhoršuje. Je však možné, že vedenie banky netvorí rezervy a opravné položky aj napriek zhoršujúcej sa kvalite aktív v dostatočnej výške a riešenie problému sa tým odďaľuje. Takáto alternatíva je z pohľadu budúcnosti neprijateľná a z verejne prístupných informácií ju nie je možné zistiť. Platí, že rast pomeru tvorby rezerv a opravných položiek k aktívam, respektíve k celej bilančnej sume predstavuje záporný signál, pokles kladný, stagnácia tiež signál záporný. Toto všetko je však potrebné posúdiť v kontexte klasifikačnej skupiny.

- Pretože poskytnuté úvery predstavujú veľkú časť aktív banky, pozornosť je vhodné sústrediť aj na pomer tvorby rezerv a opravných položiek k poskytnutým úverom. Rast tohto pomeru naznačuje, že kvalita úverového portfólia banky sa zhoršuje.

- Pomer tvorby rezerv a opravných položiek k hrubému zisku je ukazovateľom, ktorý reaguje citlivejšie na zmeny v tvorbe rezerv a opravných položiek ako predchádzajúce ukazovatele. Je to preto, že tvorba rezerv a opravných položiek znižuje hrubý zisk. To znamená, že hodnota menovateľa je tvorbe rezerv a opravných položiek nepriamo úmerná.

Kapitál banky je meradlom jej finančnej sily. Od jeho výšky a štruktúry sa odvodzujú dôležité kvalitatívne parametre, ktorými je možné charakterizovať obozretnosť podnikania banky. Na posúdenie finančnej sily banky sa využívajú dva pomerové ukazovatele finančnej sily banky. Najjednoduchším ukazovateľom je pomer kapitálu banky k aktívam. Táto hodnota by sa mala pohybovať medzi 2 % až 10 %. Hodnoty tesne nad 2 % sú prijateľné len v prípade, ak banka neznamenáva dynamický rast, má vynikajúcu kvalitu úverového portfólia, dobrú likviditu a ziskovosť.

Druhým ukazovateľom finančnej sily banky je pomer vlastných zdrojov banky k jej záväzkom. Do vlastných zdrojov sa okrem kapitálu zahŕňajú aj rezervy banky. Hodnota tohto ukazovateľa by sa mala pohybovať medzi 5 % až 15 %. Každý nárast v tomto rozmedzí je potrebné hodnotiť kladne. Nárast nad hodnotu 15 % nie je žiadúci, pretože príliš vysoký objem kapitálu a najmä veľké rezervy negatívne ovplyvňujú zisk. Schopnosť kvantifikovať náklady má pre manažment komerčnej banky veľký význam. Umožňuje zvoliť takú stratégiu získavania zdrojov, ktorá jej zabezpečí optimálnu výnosovosť. Analýza jednotlivých položiek nákladov a výnosov banky umožňuje odhaliť silné a slabé stránky jej činnosti.

Najvýznamnejšími faktormi nákladov a výnosov sú úroky – na jednej strane predstavujú cenu, ktorú musí banka zaplatiť za zdroje na peňažnom a kapitálovom trhu, na druhej strane ide o cenu, za ktorú banka poskytuje zdroje svojim klientom. Vzťah medzi výnosovými a nákladovými úrokmi charakterizuje hrbá a čistá úroková marža.

Záver

Bankový sektor má za sebou rozhodujúce obdobie konštituovania dvojstupňového systému pri uplatnení najmä extenzívnych prvkov. Vzhľadom na hodnotu makroekonomických finančných tokov v Slovenskej republike, na ktorých sa bankové aktíva zúčastňujú, je možné konštatovať inštitucionálnu nasýtenosť sústavy komerčných bánk. Do popredia záujmu manažmentu bánk sa teda logicky dostáva orientácia na skvalitnenie riadenia bankovej rentability.

Literatúra

1. GALLO, P.: Základy moderného bankovníctva, Bratislava, Elita, 1995.
2. MAKÚCH, J.: Bankovníctvo In Biatec, ročník 4, 1996, č.10.
3. POLIDAR, V.: Management bank a bankových obchodu, Praha, Ekopress, 1995.
4. REVENDA, Z. a kol.: Peněžní ekonomie a bankovníctví, Praha, Management Press, 2000.
5. VLACHYNSKÝ, K. a kol.: Podnikové financie, Bratislava, Súvaha, 1999.
6. WILLSON, J.S.G.: Manažment bankových aktív a pasív, Bratislava, Elita, 1995.

Z ROKOVANIA BANKOVEJ RADY NBS

Dňa 14. marca 2003 sa uskutočnilo 6. rokovanie Bankovej rady Národnej banky Slovenska (BR NBS) pod vedením jej guvernéra Mariána Juska.

- BR NBS schválila návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 118/1996 Z. z. o ochrane vkladov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (návrh novely zákona o ochrane vkladov).

Cieľom tejto novely zákona o ochrane vkladov je predovšetkým zohľadnenie takých podnetov Svetovej banky z jej hodnotiacej správy k FSAP programu, ktoré sa týkajú činnosti, fungovania a finančnej stability Fondu ochrany vkladov a ktoré sú kompatibilné so smernicou o systémoch ochrany vkladov, ktorá platí v Európskej únii. Popri zohľadnení podnetov Svetovej banky je cieľom predloženej novely zákona o ochrane vkladov tiež úprava a spresnenie viacerých ustanovení v doterajšom zákone o ochrane vkladov. Ide o úpravy a spresnenia vzhľadom na novú legislatívu (predovšetkým nový zákon o platobnom styku a nový zákon o cenných papieroch a investičných službách), ako aj vzhľadom na poznatky a skúsenosti Fondu ochrany vkladov zo zabezpečovania vyplácania náhrad za zákonom chránené nedostupné bankové vklady. Navrhovaná novela zákona o ochrane vkladov je zlučiteľná s právnymi normami Európskeho spoločenstva a Európskej únie a nadobudnutie jej účinnosti sa navrhuje na 1. september 2003.

- BR NBS schválila štatutárnu účtovnú závierku Národnej banky Slovenska k 31. 12. 2002 a zobrala na vedomie správu audítora vypracovanú audítorskou firmou Deloitte & Touche, spol. s r. o.

Audit bol vykonaný v súlade so Slovenskými audítorskými štandardmi a audítor v správe vyjadril názor, že účtovná závierka banky vyjadruje verne vo všetkých významných súvislostiach finančnú situáciu banky k 31. decembru 2002, ako aj výsledky jej hospodárenia za rok 2002, v súlade so zákonom o účtovníctve platným v Slovenskej republike.

Správa o výsledku hospodárenia Národnej banky Slovenska za rok 2002, audítorská správa a účtovná závierka banky budú predložené Národnej rade Slovenskej republiky.

- BR NBS schválila správu o realizácii investičnej politiky v oblasti devízových rezerv za rok 2002. Celkový výnos z devízových rezerv v roku 2002 dosiahol hodnotu takmer 10 mld. Sk.

- BR NBS schválila Rozhodnutie NBS o podmienkach pre vedenie účtov klientov, vykonávanie korunového platobného styku a zúčtovanie na týchto účtoch, ktorým sa novelizujú podmienky pre vedenie účtov klientov, vykonávanie korunového platobného styku a zúčtovanie na týchto účtoch.

Dňa 27. marca 2003 sa uskutočnilo 7. rokovanie Bankovej rady Národnej banky Slovenska pod vedením jej guvernéra Mariána Juska.

- BR NBS prerokovala situačnú správu o menovom vývoji v SR za február 2003. Cenový vývoj bol determinovaný predovšetkým očakávaným pôsobením sekundárnych efektov úprav regulovaných cien a zmien nepriamych daní z januára, ako aj rastom cien pohonných hmôt. Nepriamy dopad administratívnych zásahov do cenového vývoja sa prejavil najmä v cenách spracovaných potravín a cenách trhových služieb. Podľa predbežných údajov ŠÚ SR zaznamenal rast reálneho HDP v poslednom štvrtroku 2002 výraznejšie zrýchlenie jeho medziročnej dynamiky, ktoré bolo ovplyvnené tak domácim, ako aj zahraničným dopytom. Vývoj HDP v poslednom štvrtroku sa premietol aj do dynamiky ekonomického rastu za celý rok 2002, ktorý sa v porovnaní s rokom 2001 zvýšil o viac ako 1 percentuálny bod, pri znížení vplyvu domáceho dopytu.

Aktuálny vývoj ekonomiky naznačuje pokračovanie oživenia. Vývoj spotrebiteľských cien, determinovaný predovšetkým doznievaním administratívnych zásahov zo začiatku roka, bol v súlade s očakávaniami NBS. Zároveň saldo zahraničného obchodu, ovplyvnené priaznivým vývojom nielen exportnej ale aj importnej strany, dosiahlo nižšiu ako predpokladanú úroveň.

- BR NBS rozhodla o ponechaní platných úrokových sadzieb pre jednodňové sterilizačné obchody na úrovni 5,0 %, pre jednodňové refinančné obchody na úrovni 8,0 % a limitnej úrokovej sadzby pre dvojtyždňové REPO tendre na úrovni 6,5 %. Úroveň spotrebiteľských cien by mala byť v nasledujúcich mesiacoch ovplyvnená ešte úpravami niektorých regulovaných cien a pokračujúcimi sekundárnymi efektmi administratívnych zásahov do cenového vývoja. Tieto faktory by sa mali premietnuť do ďalšieho mierneho zvýšenia medziročnej dynamiky celkovej i jadrovej inflácie. Riziko pre vývoj spotrebiteľských cien predstavuje v súčasnosti vývoj medzinárodnej politickej situácie a s ním súvisiaci pohyb svetových cien ropy.

- BR NBS prerokovala zhodnotenie situácie na domácich finančných trhoch v priebehu roku 2002. Pre uvedené obdobie je typický stabilný vývoj na peňažnom trhu, ktorého kvalitatívna úroveň v podobe existencie úrokových sadzieb BRIBOR je dostatočná na to, aby dlhodobu poskytovala dôležité ekonomické informácie pre bankový sektor. Na úverovom trhu sa v hodnotenom období opäť potvrdila krátkodobosť čerpaných úverov, ktoré boli orientované predovšetkým na financovanie prevádzkových a v podstate menšej miere rozvojových potrieb.

Výmenný kurz slovenskej koruny v roku 2002 zaznamenal významné zhodnotenie. Na domácom devízovom trhu je významnou skutočnosťou výrazné zvýšenie pohotovost-

ných obchodov, v dôsledku čoho sa vytvorili predpoklady pre jeho väčšiu odolnosť voči prípadným výkyvom. Situácia na kapitálovom trhu sa nezmenila. Jeho najvýznamnejším segmentom sú trvalo štátne cenné papiere. Pozitívny vývoj naznačovaný v niektorých segmentoch kapitálového trhu v priebehu roku 2001 sa nepotvrdil. Ide predovšetkým o sekundárne obchodovanie s akciami, kde v roku 2002 došlo k poklesu obchodovaných súm pri dominantne uskutočňovaných priamych obchodoch.

- V nadväznosti na vyhlásenie výsledkov obchodnej verejnej súťaže na výber dodávateľa služieb a systému pre finančné účtovníctvo a hospodárenie a rozpočet NBS, v ktorom vyhlasovateľ (NBS) odmietol všetky súťažné návrhy a ukončil obchodnú verejnú súťaž bez výberu súťažného návrhu, BR NBS prerokovala návrh na ďalší postup pri výbere dodávateľa služieb a systému pre

finančné účtovníctvo a hospodárenie a rozpočet NBS. Z navrhovaných foriem obstarávania ako sú obchodná verejná súťaž, užšia súťaž a rokovacie konanie, BR NBS schválila realizovať výber dodávateľa služieb a systému pre finančné účtovníctvo a hospodárenie a rozpočet NBS formou užšej súťaže.

- BR NBS prerokovala a schválila navrhnutý spôsob implementácie systému zúčtovania v reálnom čase (RTGS) v Slovenskej republike. NBS vybuduje jeden integrovaný medzibankový platobný systém, ktorý bude zahŕňať funkcionality dnešného medzibankového platobného systému SIPS a funkcionality platobného systému založeného na prinípoch RTGS. Základné funkcie systému RTGS budú implementované do konca tohto roka.

Tlačové oddelenie OVI NBS

PREHĽAD VZDELÁVACÍCH PODUJATÍ ODBORU INŠTITÚTU BANKOVÉHO VZDELÁVANIA NBS NA II. ŠTVRŤROK 2003

Názov vzdelávacieho podujatia	Dátum
APRÍL	
Business and Banking English Skills and Communication – Upper Intermediate	apríl – jún
Business and Banking English Skills and Communication – Advanced	apríl – jún
Anglická obchodná konverzácia	apríl – jún
Účtovanie v bankách podľa platných postupov účtovania II	5.
EURO – ochranné prvky a falzifikáty	7.
Ekonomická analýza banky	14. – 16.
Bankopoištovníctvo – vývoj a aktuálna situácia	15. – 16.
Ohodnocovanie nehnuteľného majetku pre bankové účely I	22. – 24.
Účtovanie v bankách podľa platných postupov účtovania III	26.
Rozvoj emocionálnej inteligencie	28. – 29.
Tréning interných lektorov II	28. – 29.
MÁJ	
Ohodnotenie a finančná analýza banky	5. – 7.
Základný kurz bankovníctva I (pre Ľudovú banku)	12. – 16.
British Council Workshop II – Writing for Business	15.
Riadenie úverového rizika pre pokročilých	19. – 23.
Banková, finančná a ekonomická nemčina I	21. – 23.
Umenie efektívnej prezentácie, vystúpenia	21. – 23.
Účtovanie v bankách podľa platných postupov účtovania IV	24.
Zahraničný platobný styk I	26. – 30.
JÚN	
Riadenie výkonnosti a rizík banky	2. – 4.
Základný kurz bankovníctva I	2. – 6.
Banková, finančná a ekonomická nemčina II	4. – 6.
Základný kurz grafológie	4. – 6.
Základný kurz bankovníctva II (pre Ľudovú banku)	9. – 13.
Ohodnocovanie nehnuteľného majetku pre bankové účely II	10. – 12.
Elektronické bankovníctvo	16. – 17.
Analýza banky a riadenie rizík	16. – 20.
English for Business Meetings	17. – 19.
Účtovanie v bankách podľa platných postupov účtovania V	21.
Základný kurz bankovníctva II	23. – 27.
Zahraničný platobný styk II	23. – 27.

Ukazovateľ	Merná jednotka	1999	200	20001	2002	2002				2003
						9.	10.	11.	12.	
REÁLNA EKONOMIKA										
Hrubý domáci produkt 1) 2)	mln. Sk	670,0	684,8*	707,3*	738,4*	551,4*			738,4*	
Medziročná zmena HDP 3)	%	1,3	2,2*	3,3*	4,4*	4,1*			4,4*	
Miera nezamestnanosti 4)	%	19,2	17,9	18,6	17,5	16,6	16,4	16,8	17,5	17,7
Spotrebiteľské ceny 3)	%	14,2	8,4	6,5	3,4	2,8	2,9	2,9	3,4	7,3
OBCHODNÁ BILANCIA 2)										
Vývoz (fob)	mil. Sk	423 648	548 372	610 693	651 256	477 493	538 289	598 216	651 256	53 948
Dovoz (fob)	mil. Sk	468 892	590 728	713 898	747 883	538 220	611 847	681 628	747 883	54 841
Saldo	mil. Sk	-45 244	-42 356	-103 205	-96 627	-60 727	-73 558	-83 412	-96 627	-893
PLATOBNÁ BILANCIA 2)										
Bežný účet	mil. Sk	-47 544,0	-32 941,1	-84 891,5	-87 900,5	-56 297	-67 245	-74 000,5	-87 900,5	
Kapitálový a finančný účet	mil. Sk	77 617,9	63 415,1	83 173,0	234 308,9	169 630	187 669	218 570,5	234 308,9	
Celková bilancia	mil. Sk	30 137,3	34 168,8	6 866,9	160 596,0	124 485	129 590	157 263,7	160 596,0	
DEVÍZOVÉ REZERVY 4) 9)										
Celkové devízové rezervy	mil. USD	4 372,0	5 581,7	5 437,3	10 380,6s	9 680,7	9 645,0	10 003,1	10 380,6	11 354,0
Devízové rezervy NBS	mil. USD	3 425,2	4 076,8	4 188,7	9 195,5	7 907,9	8 058,6	8 790,9	9 195,5	9 797,6
ZAHRAŇČNÁ ZADLŽENOSŤ 4) 7)										
Celková hrubá zahraničná zadlženosť	mln. USD	10,5	10,8	11,3	13,2	11,9	12,2	12,2	13,2	
Zahraničná zadlženosť na obyvateľa SR	USD	1 944	2 021	2 095	2 452	2 209	2 268	2 262	2 452	
MENOVÉ UKAZOVATELE										
Devízový kurz 5) 6)	Sk/USD	41,417	46,200	48,347	45,335	43,841	42,615	41,454	41,137	39,252
Peňažná zásoba [M2] 4) 8)	mln. Sk	508,9	580,4	649,2	681,6*	657,2	662,4	670,1	681,6*	680,8
Medziročná zmena M2 3) 8)	%	10,9	14,2	11,9	4,7*	7,5	9,5	8,0	4,7*	6,4
Úvery podnikom a obyvateľstvu 4) 8)	mln. Sk	397,6	396,1	321,7	330,0*	318,2	321,1	326,6	330,0*	332,4
ŠTÁTNY ROZPOČET 2) 4)										
Príjmy	mln. Sk	216,7	213,4	205,3	220,3	160,9	182,8	202,4	220,3	22,3
Výdavky	mln. Sk	231,4	241,1	249,7	272,0	193,1	222,7	238,9	272,0	24,0
Saldo	mln. Sk	-14,7	-27,7	-44,4	-51,7	-32,2	-39,9	-36,5	-51,7	-1,7
PRIMÁRNÝ TRH										
Priemerná úroková miera jednoročné vklady	%	12,34	9,76	6,62	5,70	5,99	5,89	4,34	4,13	5,44
krátkodobé úvery	%	19,61	13,61	11,24	9,93	10,08	9,97	8,23	8,94	9,03
krátkodobé čerpané úvery	%	17,45	11,95	9,18	8,99	9,44	9,41	8,23	7,50	7,27
PEŇAŽNÝ TRH										
Úrokové sadzby stanovované Bankovou radou NBS platnosť od						20.9.2002	29.10.2002	18.11.2002	20.12.2002	31.01.2003
1-dňové operácie – sterilizačné	%					6,50	6,50	5,00	5,00	5,00
– refinančné	%					9,50	9,50	8,00	8,00	8,00
2-týždňová limitná sadzba NBS pre štandardný REPO tender	%					8,25	8,00	6,50	6,50	6,50
Priemerná úroková miera z medzibank.vkladov (BRIBOR) **										
overnight	%	11,47	7,96	7,35	7,18	7,77	8,10	6,13	5,44	6,10
7-dňová	%	13,24	8,47	7,73	7,73	8,14	8,19	7,03	6,26	6,26
14-dňová	%	13,56	8,53	7,76	7,79	8,19	8,20	7,12	6,35	6,31
1-mesačná	%	14,51	8,58	7,77	7,81	8,21	8,19	7,05	6,33	6,27
2-mesačná	%	15,16	8,58	7,77	7,80	8,20	8,09	6,90	6,21	6,12
3-mesačná	%	15,66	8,58	7,77	7,77	8,16	8,03	6,77	5,99	5,99
6-mesačná	%	16,23	8,58	7,77	7,72	8,05	7,84	6,57	5,78	5,69
9-mesačná	%		7,95	7,75	7,70	7,96	7,74	6,48	5,66	5,55
12-mesačná	%		7,97	7,76	7,68	7,95	7,68	6,44	5,55	5,44

1) stále ceny, priemer roka 1995

2) kumulatívne od začiatku roka

3) zmena oproti rovnakému obdobiu predchádzajúceho roka

4) stav ku koncu obdobia

5) kurz devíza stred, priemer za obdobie

6) od 1. 10. 1998 zrušenie fixného kurzového režimu a zavedenie floatingu

7) od 1. 1. 1999 zmena metodiky

8) vo fixnom východiskovom kurze k 1. 1. 1993

9) od 1. 1. 2002 zmena metodiky

* predbežné údaje

** od 29. 5. do 15. 10. 1997 „Monitoring úrokových sadzieb na trhu medzibankových depozit v SR“

NÁVŠTEVA V NBS

Záber z pracovného stretnutia: guvernér Národnej banky Slovenska Marián Jusko prijal dňa 26. marca 2003 predsedu Národnej rady Slovenskej republiky Pavla Hrušovského.

DIŠTANČNÉ ŠTÚDIUM BANKOVÝ MANAŽMENT V INŠTITÚTE BANKOVÉHO VZDELÁVANIA NBS UKONČILO UŽ 267 MANAŽÉROV

Dňa 25. 3. 2003 v Kongresovej sále Národnej banky Slovenska odovzdal guvernér Národnej banky Slovenska Marián Jusko certifikáty 57 absolventom dvojročného dištančného štúdia Bankový manažment, ktoré už po tretíkrát pripravil Inštitút bankového vzdelávania Národnej banky Slovenska (IBV NBS).

Toto štvorsemestrálne štúdium svojou náročnosťou a obsahovým zameraním zodpovedá kritériám bankového vzdelávania v krajinách Európskej únie. IBV NBS realizuje takúto dištančnú formu prípravy bankových manažérov od roku 1997 a využíva pritom pôvodný projekt získaný v rámci programu PHARE. Doteraz absolvovalo takúto formu manažérskeho bankového vzdelávania 267 pracovníkov bankového sektora.

Vzhľadom na dobré výsledky, ktoré IBV NBS v tejto oblasti dosahuje, poverila v minulom roku Americká vládna agentúra pre medzinárodný rozvoj (USAID) IBV NBS prípravou dištančného štúdia aj pre Národné centrum vzdelávania bankových pracovníkov Ukrajiny.

Dištančné formy štúdiá v rámci pôsobnosti IBV NBS sú akreditované Ministerstvom školstva SR a absolventi získavajú certifikáty s celoštátnou platnosťou. Inštitút bankového vzdelávania počas svojej takmer 12-ročnej existencie rôznymi formami štúdiá vyškolil 24 530 pracovníkov bankového sektora s prevažnou orientáciou na prípravu bankových špecialistov a riadiacich pracovníkov.

Zľava: guvernér Národnej banky Slovenska Marián Jusko za prítomnosti vrchného riaditeľa prezidiálneho úseku NBS Štefana Králika a riaditeľa odboru IBV NBS Dušana Garaya pri odovzdávaní osvedčenia o získanom vzdelaní s celoštátnou platnosťou najlepšej absolventke dištančného štúdia Bankový manažment Ing. Zuzane Lichej z Expozitúry NBS Poprad.

Národná banka Slovenska		DEKÁDNA BILANCIA AKTÍV A PASÍV k 28. 02. 2003 v mil. Sk				
M a j e t o k		Zmena oproti 20.02.2003		Z á v ä z k y	Zmena oproti 20.02.2003	
1 Zlato	15,470.6		(-0.2)	1 Emisia obeživa	96,755.2	(1,639.3)
2 Vklady v MMF v cudzej mene	4,535.5		(-33.1)	2 Záväzky voči MMF v cudzej mene	4,535.8	(-33.1)
3 Vklady v zahraničných bankách a me- dzinárdnych inštitúciách v cudzej mene	19,915.9		(10,309.2)	3 Záväzky voči zahraničným bankám a medzinárdnym inštitúciám	36,593.3	(-6,687.2)
3.1 Vklady v zahraničných bankách	19,870.5		(10,309.2)	3.1 V cudzej mene	35,724.5	(-6,687.2)
3.2 Vklady v medzinárdnych inštitúciách	45.4		(0.0)	3.2 V slovenských korunách	868.8	(0.0)
4 Pohľadávky voči zahraničiu v cudzej mene	42,864.7		(-12,945.0)	4 Emitované cenné papiere	50,270.1	(4,068.9)
5 Pohľadávky voči tuzemským finančným inštitúciám	26,068.5		(2,512.2)	4.1 V zahraničí v cudzej mene	0.0	(0.0)
5.1 Pohľadávky z refinancovania	13,533.3		(2,499.0)	4.2 Ostatné	50,270.1	(4,068.9)
5.2 Ostatné pohľadávky	12,535.2		(13.2)	5 Záväzky voči tuzemským finančným inštitúciám	135,483.4	(2,988.0)
6 Cenné papiere	328,009.3	328,009.3	(-5,700.9)	5.1 Peňažné rezervy bánk	21,667.5	(-6,238.5)
6.1 Zahraničné v cudzej mene	328,009.3		(-5,700.9)	5.2 Ostatné	113,815.9	(9,226.5)
6.2 Tuzemské v slovenských korunách	0.0		(0.0)	6 Záväzky voči štátnej pokladnici	109,840.6	(-3,304.4)
7 Majetkové účastiny	144.8	144.8	(0.0)	7 Záväzky voči verejnej správe	4,159.5	(-116.4)
7.1 Zahraničné v cudzej mene	24.8		(0.0)	8 Ostatné záväzky	19,177.2	(-4,449.1)
7.2 Ostatné	120.0		(0.0)	8.1 Vklady ostatných klientov	2,092.3	(403.0)
8 Pohľadávky voči verejnej správe	9,652.2		(-47.8)	8.2 Ostatné	17,084.9	(-4,852.1)
9 Ostatný majetok	7,956.2		(-7.2)	Vlastné imanie		
9.1 Úvery ostatným klientom	329.7		(-2.7)	9 Vlastný kapitál	26,068.2	(-63.0)
9.2 Ostatné	7,626.5		(-4.5)	10 Hospodársky výsledok minulých rokov (Zisk+, Strata-)	-24,836.0	(0.0)
Spolu	454,617.7		(-5,912.8)	11 Hospodársky výsledok bežného roka (Zisk+, Strata-)	-3,429.6	(44.2)
	Ing. Marián Jusko, CSc. v. r.			Spolu	454,617.7	(-5,912.8)
	guvernér				Ing. Milena Koreňová	
					vrchná riaditeľka úseku finančného riadenia a platobného styku	

Národná banka Slovenska		DEKÁDNA BILANCIA AKTÍV A PASÍV k 10. 03. 2003 v mil. Sk				
M a j e t o k		Zmena oproti 28.02.2003		Z á v ä z k y	Zmena oproti 28.02.2003	
1 Zlato	15,470.5		(-0.1)	1 Emisia obeživa	96,031.9	(-723.3)
2 Vklady v MMF v cudzej mene	4,472.0		(-63.5)	2 Záväzky voči MMF v cudzej mene	4,472.3	(-63.5)
3 Vklady v zahraničných bankách a me- dzinárdnych inštitúciách v cudzej mene	5,994.0		(-13,921.9)	3 Záväzky voči zahraničným bankám a medzinárdnym inštitúciám	42,574.4	(5,981.1)
3.1 Vklady v zahraničných bankách	5,949.3		(-13,921.2)	3.1 V cudzej mene	41,705.6	(5,981.1)
3.2 Vklady v medzinárdnych inštitúciách	44.7		(-0.7)	3.2 V slovenských korunách	868.8	(0.0)
4 Pohľadávky voči zahraničiu v cudzej mene	40,443.2		(-2,421.5)	4 Emitované cenné papiere	50,270.0	(-0.1)
5 Pohľadávky voči tuzemským finančným inštitúciám	23,156.0		(-2,912.5)	4.1 V zahraničí v cudzej mene	0.0	(0.0)
5.1 Pohľadávky z refinancovania	10,618.5		(-2,914.8)	4.2 Ostatné	50,270.0	(-0.1)
5.2 Ostatné pohľadávky	12,537.5		(2.3)	5 Záväzky voči tuzemským finančným inštitúciám	140,868.7	(5,385.3)
6 Cenné papiere	347,245.0	347,245.0	(19,235.7)	5.1 Peňažné rezervy bánk	26,577.2	(4,909.7)
6.1 Zahraničné v cudzej mene	347,245.0		(19,235.7)	5.2 Ostatné	114,291.5	(475.6)
6.2 Tuzemské v slovenských korunách	0.0		(0.0)	6 Záväzky voči štátnej pokladnici	104,640.6	(-5,200.0)
7 Majetkové účastiny	144.8	144.8	(0.0)	7 Záväzky voči verejnej správe	3,637.4	(-522.1)
7.1 Zahraničné v cudzej mene	24.8		(0.0)	8 Ostatné záväzky	17,001.6	(-2,175.6)
7.2 Ostatné	120.0		(0.0)	8.1 Vklady ostatných klientov	1,599.7	(-492.6)
8 Pohľadávky voči verejnej správe	9,652.2		(0.0)	8.2 Ostatné	15,401.9	(-1,683.0)
9 Ostatný majetok	10,519.6		(2,563.4)	Vlastné imanie		
9.1 Úvery ostatným klientom	323.5		(-6.2)	9 Vlastný kapitál	26,068.2	(0.0)
9.2 Ostatné	10,196.1		(2,569.6)	10 Hospodársky výsledok minulých rokov (Zisk+, Strata-)	-24,836.0	(0.0)
Spolu	457,097.3		(2,479.6)	11 Hospodársky výsledok bežného roka (Zisk+, Strata-)	-3,631.8	(-202.2)
	Ing. Marián Jusko, CSc. v. r.			Spolu	457,097.3	(2,479.6)
	guvernér				Ing. Milena Koreňová	
					vrchná riaditeľka úseku finančného riadenia a platobného styku	

Národná banka Slovenska		DEKÁDNA BILANCIA AKTÍV A PASÍV k 20. 03. 2003 v mil. Sk				
M a j e t o k		Zmena oproti 10.03.2003		Z á v ä z k y	Zmena oproti 10.03.2003	
1 Zlato	15,470.4		(-0.1)	1 Emisia obeživa	98,216.8	(2,184.9)
2 Vklady v MMF v cudzej mene	4,550.7		(78.7)	2 Záväzky voči MMF v cudzej mene	4,551.0	(78.7)
3 Vklady v zahraničných bankách a medzi- nárdnych inštitúciách v cudzej mene	7,128.5		(1,134.5)	3 Záväzky voči zahraničným bankám a medzinárdnym inštitúciám	26,945.9	(-15,628.5)
3.1 Vklady v zahraničných bankách	7,083		(1,133.7)	3.1 V cudzej mene	26,123.7	(-15,581.9)
3.2 Vklady v medzinárdnych inštitúciách	45.5		(0.8)	3.2 V slovenských korunách	822.2	(-46.6)
4 Pohľadávky voči zahraničiu v cudzej mene	41,940.9		(1,497.7)	4 Emitované cenné papiere	50,270.1	(0.1)
5 Pohľadávky voči tuzemským finančným inštitúciám	23,099.8		(-56.2)	4.1 V zahraničí v cudzej mene	0.0	(0.0)
5.1 Pohľadávky z refinancovania	10,562.6		(-55.9)	4.2 Ostatné	50,270.1	(0.1)
5.2 Ostatné pohľadávky	12,537.2		(-0.3)	5 Záväzky voči tuzemským finančným inštitúciám	144,431.9	(3,563.2)
6 Cenné papiere	331,376.6	331,376.6	(-15,868.4)	5.1 Peňažné rezervy bánk	24,997.7	(-1,579.5)
6.1 Zahraničné v cudzej mene	331,376.6		(-15,868.4)	5.2 Ostatné	119,434.2	(5,142.7)
6.2 Tuzemské v slovenských korunách	0.0		(0.0)	6 Záväzky voči štátnej pokladnici	99,774.2	(-4,866.4)
7 Majetkové účastiny	144.8		(0.0)	7 Záväzky voči verejnej správe	1,142.4	(-2,495.0)
7.1 Zahraničné v cudzej mene	24.8		(0.0)	8 Ostatné záväzky	18,420.2	(1,418.6)
7.2 Ostatné	120.0		(0.0)	8.1 Vklady ostatných klientov	2,365.2	(765.5)
8 Pohľadávky voči verejnej správe	9,652.2		(0.0)	8.2 Ostatné	16,055.0	(653.1)
9 Ostatný majetok	7,972.3		(-2,547.3)	Vlastné imanie		
9.1 Úvery ostatným klientom	325.4		(1.9)	9 Vlastný kapitál	26,190.4	(122.2)
9.2 Ostatné	7,646.9		(-2,549.2)	10 Hospodársky výsledok minulých rokov (Zisk+, Strata-)	-24,836.0	(0.0)
Spolu	441,336.2		(-15,761.1)	11 Hospodársky výsledok bežného roka (Zisk+, Strata-)	-3,770.7	(-138.9)
	Ing. Marián Jusko, CSc. v. r.			Spolu	441,336.2	(-15,761.1)
	guvernér				Ing. Milena Koreňová	
					vrchná riaditeľka úseku finančného riadenia a platobného styku	